

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНІСТІ В СИСТЕМІ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ПРОЦИКА Назара Богдановича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
МАРУШКО Надія Семенівна

Рецензент
Кандидат економічних наук, доцент
ВОЛЯНИК Галина Михайлівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„07” грудня 2023 р., протокол № 5
завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис)

(МЕЛЬНИК С. І.)

Львів
2023

АНОТАЦІЯ

ПРОЦИК Н.Б. Протидія незаконній економічній діяльності в системі фінансового моніторингу України. - Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». - Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних основ та надання практичних рекомендацій щодо протидії незаконній економічній діяльності в системі фінансового моніторингу України. Розглянуто теоретичні засади основних аспектів незаконної економічної діяльності та її негативного впливу на економіку країни, досліджено роль фінансового моніторингу в системі протидії незаконній економічній діяльності. Проведено аналітичну оцінку діяльності Держфінмоніторингу в протидії незаконній економічній діяльності. Надано пропозиції щодо впровадження законодавчих та організаційних змін для підвищення ефективності протидії незаконній економічній діяльності в Україні та рекомендації щодо підвищення ролі міжнародного співробітництва в контексті протидії незаконній економічній діяльності.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, нелегальна економічна діяльність, легалізація злочинних доходів, способи та механізми боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

ABSTRACT

PROTSYK N.B. Combating Illegal Economic Activity in the Financial Monitoring System of Ukraine. - Manuscript.

Qualification work for the educational degree of «Master» in the specialty 072 «Finance, Banking, and Insurance». - Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

This qualification work is dedicated to exploring the theoretical foundations and providing practical recommendations for countering illegal economic activity in the financial monitoring system of Ukraine. The theoretical principles of the main aspects of illegal economic activity and its negative impact on the country's economy are considered, and the role of financial monitoring in countering illegal economic activity is investigated. An analytical assessment of the State Financial Monitoring Service's activities in countering illegal economic activity is conducted. Proposals are presented for the implementation of legislative and organizational changes to enhance the effectiveness of countering illegal economic activity in Ukraine, along with recommendations for increasing the role of international cooperation in the context of combating illegal economic activity.

Keywords: financial monitoring, illegal economic activity, money laundering, methods and mechanisms to combat the legalization (laundering) of criminally obtained income.

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	7
1.1. Дослідження основних аспектів незаконної економічної діяльності та її негативного впливу на економіку країни.....	7
1.2. Визначення та роль фінансового моніторингу в системі протидії незаконній економічній діяльності.....	15
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	24
2.1. Оцінка діяльності Держфінмоніторингу в протидії незаконній економічній діяльності	24
2.2. Аналіз сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності та їх вплив на систему фінансового моніторингу.....	31
Висновки до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	40
3.1. Впровадження законодавчих та організаційних змін для підвищення ефективності протидії незаконній економічній діяльності в Україні	40
3.2. Рекомендації щодо підвищення ролі міжнародного співробітництва в контексті протидії незаконній економічній діяльності	45
Висновки до розділу 3	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Фінансовий моніторинг, як ефективний інструмент протидії нелегальній економічній діяльності, виконує важливу роль у виявленні та запобіганні терористичному фінансуванню, корупції, фінансовому шахрайству, незаконній торгівлі та іншим злочинам. Незаконні доходи, в свою чергу, є результатом порушення законодавства. Для ефективного усунення явищ незаконних доходів та фінансування тероризму з процесів функціонування фінансової системи, необхідно вдосконалити механізми виявлення та моніторингу фінансових операцій.

Вивченню питання фінансового моніторингу, міжнародного досвіду та нормативно-правового регулювання процесів нелегальній економічній діяльності, протидії легалізації доходів та фінансуванню тероризму присвячено значну кількість наукових досліджень. Роботи таких авторів, як О. Бандурка, З. Варналій, М. Внукова, О. Підхомний, А. Хлинюк, М. Уткіна, інших, вносять вагомий внесок у це питання. Наше дослідження ґрунтується на національних та міжнародних нормативах, звітах та даних офіційних джерел, представлених міжнародними організаціями та національними інституціями, які активно займаються цими питаннями.

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі системи фінансового моніторингу в Україні з урахуванням протидії незаконній економічній діяльності. Конкретні завдання дослідження включають:

- провести дослідження теоретичних засад незаконної економічної діяльності та її негативного впливу на економіку країни;
- вивчити роль фінансового моніторингу в системі протидії незаконній економічній діяльності
- здійснити оцінку діяльності Держфінмоніторингу в протидії незаконній економічній діяльності;
- проаналізувати сучасні тенденції незаконної економічної діяльності та визначити їх вплив на систему фінансового моніторингу;

- запропонувати впровадження законодавчих та організаційних змін для підвищення ефективності протидії незаконній економічній діяльності в Україні;

- надати рекомендації щодо підвищення ролі міжнародного співробітництва в контексті протидії незаконній економічній діяльності.

Об'єкт дослідження - система фінансового моніторингу в Україні.

Предмет дослідження - протидія незаконній економічній діяльності в рамках системи фінансового моніторингу в Україні.

Методи дослідження. В даній кваліфікаційній роботі використано різноманітні методи дослідження, такі як метод спостереження, узагальнення та групування, індукції та дедукції, аналітичний метод, абстрагування, графічний метод та метод групування. Використання цих методів дозволило ретельно дослідити теоретичні аспекти фінансового моніторингу та міжнародні стандарти до його регулювання. Також вони допомогли визначити роль та значення фінансового моніторингу в системі протидії нелегальній економічній діяльності, оцінити види нелегальної економічної діяльності та проаналізувати світовий досвід застосування фінансового моніторингу в цьому контексті.

Для візуалізації результатів та підтримки аналізу був застосований графічний метод у побудові схем, графіків, рисунків та таблиць. Загалом, комбінація цих різних методів дослідження створила повну картину стану фінансового моніторингу в контексті нелегальної економічної діяльності та дозволила розробити конкретні рекомендації для подальшого вдосконалення системи протидії ними.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в аналізі та конкретних пропозиціях щодо імплементації передових практик у сфері протидії нелегальній економічній діяльності та легалізації доходів в Україні через взаємодію з Європейським банківським управлінням та створення центральної бази даних для підвищення обміном інформацією, а також для забезпечення дотримання міжнародних стандартів у ПВК/ФТ.

У першому розділі аналізуються теоретичні підходи до дослідження основних аспектів незаконної економічної діяльності та її негативного впливу на економіку країни. Висвітлюється роль фінансового моніторингу в системі протидії незаконній економічній діяльності.

Другий розділ присвячений аналізу діяльності Держфінмоніторингу в протидії незаконній економічній діяльності.. Також проводиться аналіз сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності та оцінюється їх вплив на систему фінансового моніторингу.

У третьому розділі містяться пропозиції щодо впровадження законодавчих та організаційних змін для підвищення ефективності протидії незаконній економічній діяльності в Україні та рекомендації щодо підвищення ролі міжнародного співробітництва в контексті протидії незаконній економічній діяльності.

Загальна структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, а також список літератури, який нараховує 49 джерел та додатки. Загальний обсяг дослідження становить 63 сторінок, при цьому основний текст розкрито на 57 сторінках, містить 5 таблиць та 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Дослідження основних аспектів незаконної економічної діяльності та її негативного впливу на економіку країни

В умовах сучасного технологічного та інформаційного розвитку національної економіки незаконна економічна діяльність збільшує свої масштаби. Здійснення злочинів у сфері економіки є реальною загрозою для держави та економічних систем, оскільки розвиток економіки забезпечує існування та розвиток суспільства. Науковий інтерес до проблеми незаконної економічної діяльності та напрямів її подолання викликаний полемікою підходів до визначення злочинів. У багатьох наукових працях можна знайти різноманітні інтерпретації «незаконній економічній діяльності», зокрема «тіньова економіка» «злочини в галузі економіки», «економічні злочини», «кримінальна економіка» і т.д. Ці поняття часто ідентифікуються, але існують спроби довести різну природу цих явищ. У більш широкому контексті це дослідження спрямоване на економічні правопорушення, які мають негативний вплив на економічну безпеку як складову національної безпеки держави.

Поняття «тінізації» економіки відображає процес поширення явищ, що властиві «тіньовій економіці» у різних економічних системах на різних рівнях, включаючи світову економіку. В англійському оточенні термін «тіньова економіка» тлумачиться різними назвами, як «тіньова, неформальна, прихована, чорна, підпільна, сіра, таємна, незаконна і паралельна» [3]. В Європейській системі рахунків (ЄСР) це поняття включається у розрахунок ВВП під терміном «неспостережувана економіка» (англ. *unobserved economy*) [2]. Інші трактування цього поняття спираються на різні фактори, що властиві будь-яким економічним відносинам та зазначають про порушення законодавства як основний індикатор тінізації. Однак, існують думки, що ресурси, як фактор економічної діяльності, не можуть визначати тіньову економіку [16, 27].

Деякі науковці розглядають тіньову економіку у контексті економічної безпеки держави, інші акцентують на соціальному аспекті тінізації. Різноманітність підходів до розуміння цього явища свідчить про його складність та широкий спектр можливих впливів на економіку [19, 47]. Вижнікевич Б. пропонує «застосувати визначення і термінологію, що використовуються в офіційній міжнародній економічній статистиці, в рамках національних рахунків» [16]. Існує невідповідність в трактуванні та структуруванні поняття «тіньова економіка», що породжує два основні підходи: дефініційний (термінологічний) та поведінковий. Дефініційний підхід акцентує на описовості основних характеристик тіньової економіки, в той час як поведінковий розглядає зміну поведінки через інституційні обмеження в правовому та соціальному середовищі. Обидва підходи вплинули на методіку Європейської системи рахунків (ЄСР), де тіньову економіку розглядають як суміш трьох компонентів залежно від рівня обліку таких операцій та порушення закону:

- необліковувана легальна діяльність (самозайнятість, стихійна торгівля і т.д.);
- частково обліковувана діяльність, яка є законною, але відбувається поза межами правового поля;
- заборонена діяльність, що здійснюється за добровільною угодою та включає контрабанду, торгівлю зброєю, наркотиками, людьми тощо.

Інші науковці виокремлюють чотири складові тіньової економіки: кримінальний, нерегульований (нерегулярний, підпільний), побутовий та неформальний сектори. Залежно від трактування, тіньова економіка може бути поділена на законну та незаконну, враховуючи «вузьке» та «широке» значення [1, 9]. «Вузьке» трактування тіньової економіки включає всі легальні господарські операції, тоді як «широке» враховує всі операції, які виключені з ВВП незалежно від мотивації, способу організації, легальності та особливостей оцінки. Такі відмінності в трактуванні приводять до різних концепцій та класифікацій тіньової економіки від різних авторів.

Деякі дослідники [9, 27, 40] узагальнюють тіньову економіку під конкретними критеріями, такими як «неформальна економіка». Наприклад, ця категорія включає всі види оплаченої, але необлікованої праці та всі види

неоплаченої праці, яка виробляє дохід для підприємства. Таке узагальнення робить концепцію тіньової економіки більш універсальною, але водночас може призвести до розмиття різниці між різними складовими цього явища.

Виявлено відсутність консенсусу серед науковців, експертів та міжнародних організацій щодо трактування та методології вимірювання тіньової економіки. Це стосується як самого поняття тіньової економіки, так і підходів до її класифікації та вимірювання. Незгоди в інтерпретації даного явища та розбіжності у підходах до визначення та категоризації різних аспектів тіньової економіки становлять виклик для формулювання консолідованого підходу.

Відповідно до Системи національних рахунків (ESA 2010) [7], незаконна економічна діяльність трактується як «транзакції, які заборонені законом», а також транзакції, які не є незаконними самі по собі, але стають незаконними, якщо їх виконують несанкціоновані особи. Незаконна економічна діяльність є транзакціями лише тоді, коли участь в них беруть інституційні одиниці за взаємною згодою; в іншому випадку вони є «іншими потоками».

Для дослідження класифікаційних ознак видів незаконної економічної діяльності звернемося до Європейської системи національних та регіональних рахунків (ESA 2010). (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Види незаконної економічної діяльності [7]

Стандарт	Параграф	Значення
2008 SNA	6.43	Існує два види незаконного виробництва: 1) Виробництво товарів або послуг, продаж, розповсюдження або володіння якими заборонені законом; 2) Виробничі діяльності, які зазвичай є законними, але стають незаконними, коли їх виконують несанкціоновані виробники, наприклад, неліцензійні медичні працівники.
2008 SNA	6.44	Приклади діяльності, яка може бути незаконною, але продуктивною в економічному розумінні, включають виробництво та розповсюдження наркотиків, незаконний транспорт у вигляді контрабанди товарів і людей, а також послуги, такі як проституція.
2008 SNA	6.45	Обидва види нелегального виробництва включені в межі виробництва незаконної діяльності за умови, що вони є легальними виробничими процесами, результати яких складаються з товарів або послуг на які є платоспроможний ринковий попит. Підрозділи, які закупають контрабандні товари, наприклад, можуть бути не залученим до будь-якої незаконної діяльності та навіть не знати про те, що інша сторона договору діє протизаконно.

Незаконну економічну діяльність, можна розподілити на наступні чотири категорії, які відображають консенсус серед статистиків та експертів національних рахунків і охоплюють «проблемні області», які виникають при отриманні найбільш вичерпних оцінок національних рахунків (рис.1.1).

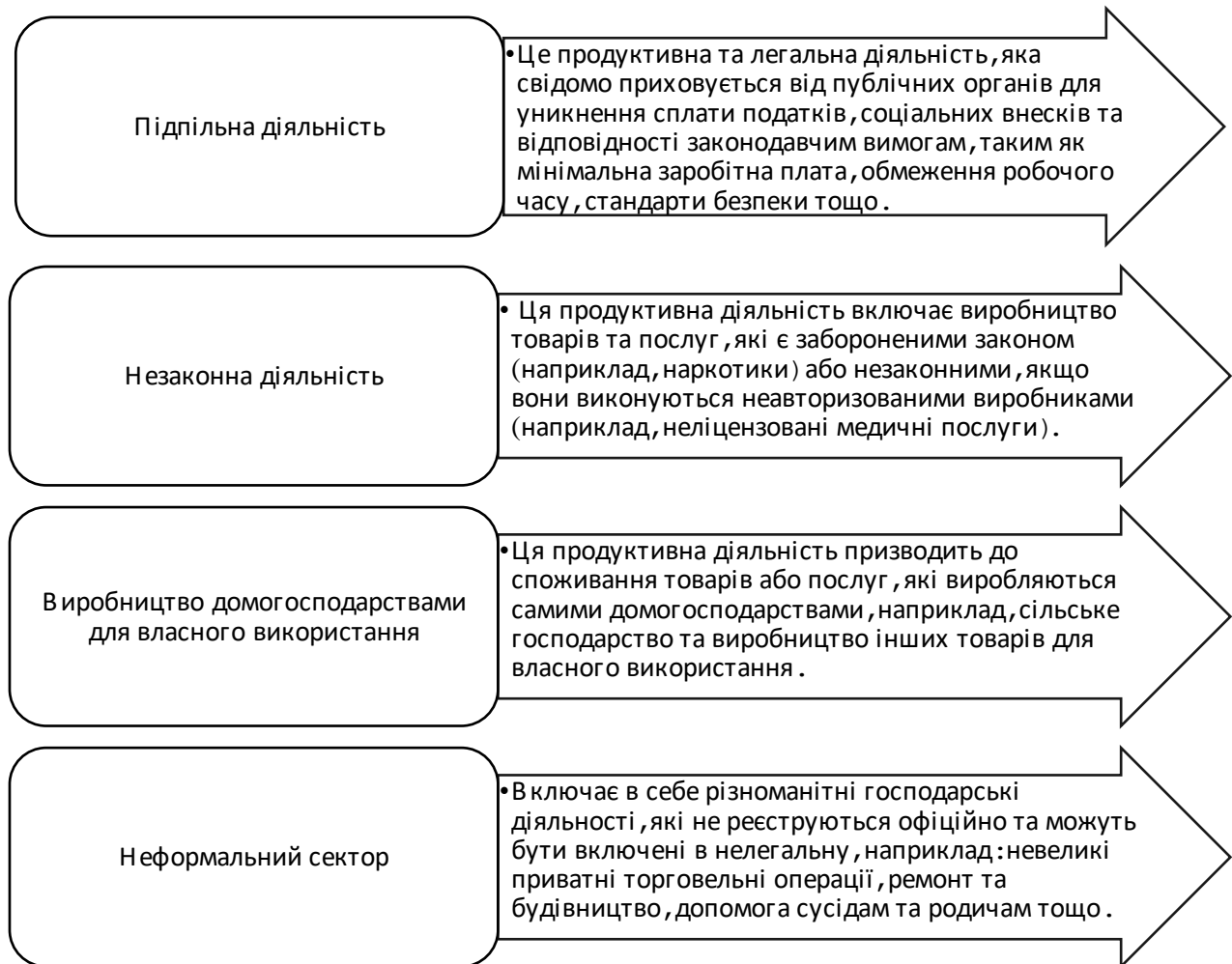

Рис.1.1. Загальна характеристика видів незаконної економічної діяльності

Складено на основі [1, 6-9]

Загальний підхід та ефективність заходів у боротьбі з незаконною економічною діяльністю визначаються унікальними характеристиками кожної країни та взаємодією різних чинників. До них відносять структуру і розвиток економіки, законодавство, організація національної статистичної системи та політичний інтерес.

В міжнародній практиці економіки поняття нелегальна економічна діяльність та нелегальні фінансові потоки часто взаємопов'язані. Нелегальна економічна

діяльність включає в себе різні види діяльності, які проводяться поза межами офіційних економічних каналів і часто не реєструються у відповідних державних органах. Це може включати контрабанду, підробку товарів, незаконний обіг наркотиків, незаконну міграцію та інші види нелегальної діяльності. Нелегальні фінансові потоки виникають внаслідок обороту коштів, отриманих в результаті нелегальної діяльності. Ці потоки можуть включати в себе виведення грошей за кордон, фінансування тероризму, відмивання коштів та інші техніки для ухилення від закону та приховання походження нелегально набутих коштів.

В широкому розумінні, термін «нелегальні фінансові потоки» визначає усі грошові кошти, які мають нелегальне походження та передаються чи використовуються незаконними методами [8]. Важливо зауважити, що ці потоки складаються з різноманітних видів діяльності, таких як відмивання коштів, фінансування тероризму, корупція, хабарництво, ухилення від сплати податків та відновлення активів. Враховуючи їхній міжнародний характер, наявність глобальних стандартів стає ключовою для ефективної боротьби з цим явищем та забезпечення економічної безпеки країн.

Нелегальні фінансові потоки можуть приймати різні форми, такі як переказ коштів, які отримані злочинною діяльністю, фінансування тероризму, відмивання грошей та інші. Важливою частиною боротьби з цим явищем є розробка та застосування ефективних політичних заходів, законодавства та міжнародної співпраці. Узагальнюючи, термін «нелегальні фінансові потоки» включає всі транскордонні фінансові перекази, які суперечать як національним, так і міжнародним законам [1, 8, 30]. Ця широка категорія об'єднує різні види фінансових трансфертів, які можуть мати різне походження та призначення, включаючи гроші, здобуті злочинним шляхом, кошти, призначені для незаконних цілей, та трансферти, пов'язані з різними формами ухилення від закону, такими як ухилення від оподаткування чи обхід механізмів контролю.

Нелегальні фінансові потоки, які виникли в результаті незаконної економічної діяльності, часто піддаються процесу відмивання, при якому намагаються приховати їхнє справжнє походження, надаючи їм вид легальності.

Хоча при перетині кордону такі капіталовкладення вже повинні вважатися нелегальними фінансовими потоками, важко визначити їхнє приховане походження через те, що вони випливають із прихованої діяльності, що ускладнює визначення конкретних джерел таких фінансових потоків.

Нелегальні фінансові потоки можуть також виникати з легальної економічної діяльності, але стають невидимими, коли їх обіг контролюється або приховується, наприклад, для ухилення від оподаткування чи фінансування нелегальних операцій. Класифікація таких потоків може враховувати різні аспекти, такі як джерела, канали, походження, учасники та мотивації. Пріоритетом в цьому процесі є забезпечення ефективності фінансової політики та встановлення зв'язків із сферою діяльності, що породжує нелегальні фінансові потоки. На рис. 1.2. наведено основні види діяльності, що можуть генерувати нелегальні фінансові потоки, враховуючи різні джерела інформації [1,6, 8, 10, 30].

На рис. 1.2 подано базові види діяльності, які можуть генерувати нелегальні фінансові потоки.

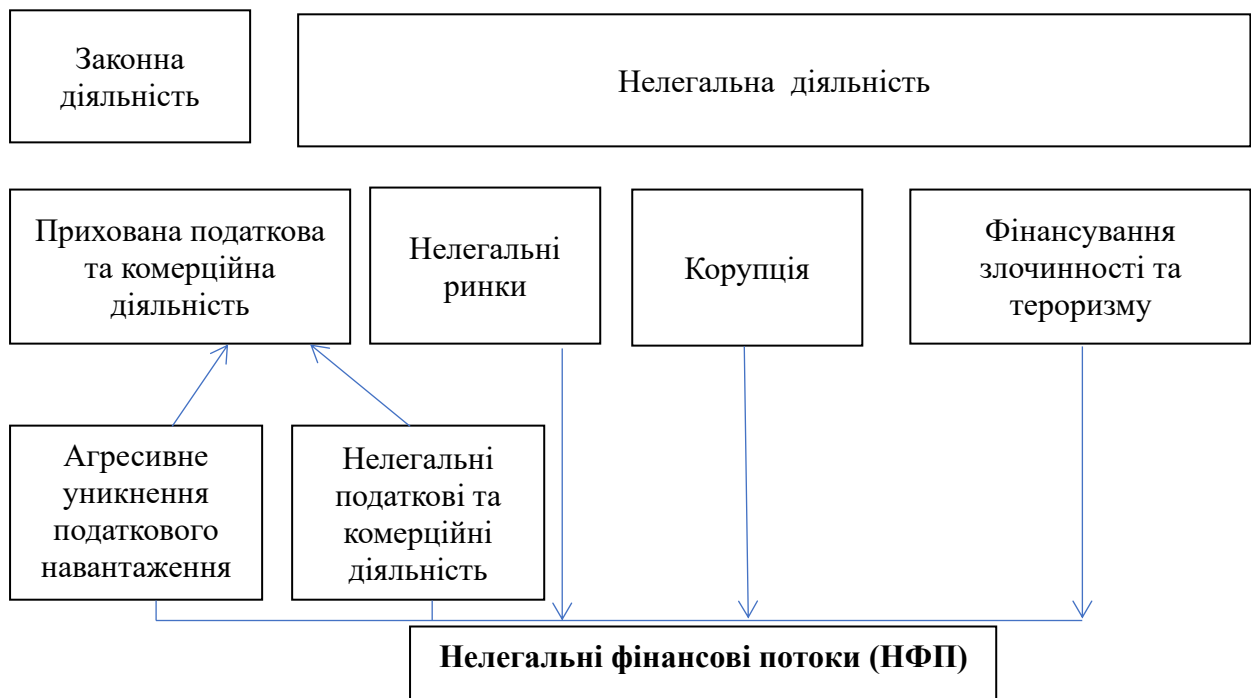

Рис. 1.2. Види діяльності, які можуть генерувати нелегальні фінансові потоки

Складено на основі [1, 6, 8, 10, 30]

Запропонований підхід до оцінки визначає приховані фінансові потоки як складову нелегальної економіки. Хоча ці потоки не входять в рамки визначення нелегальних фінансових потоків для Цілей сталого розвитку, вони мають велике значення для розуміння трансграничних прихованих потоків.

Згідно з цією класифікацією, виділяються чотири основні категорії нелегальних фінансових потоків:

- Приховані податкові та комерційні НФП, що включають приховані практики юридичних та фізичних осіб для ухилення від оподаткування та зниження податкового навантаження.
- НФП від нелегальних ринків, які охоплюють торгівлю нелегальними товарами і послугами, зокрема злочинною діяльністю та обміном нелегальними товарами.
- НФП від корупції - це хабарництво, привласнення державних коштів та інші правопорушення, які генерують транскордонні фінансові потоки.
- НФП від діяльності за напрямом експлуатації та фінансування злочинності і тероризму, до яких відносять незаконну експлуатацію, торгівлю людьми, фінансування тероризму та інші форми злочинної діяльності.

Ця класифікація дозволяє краще розуміти та ефективно боротися з різними аспектами нелегальних фінансових потоків, сприяючи сталому розвитку та економічній безпеці країн [6, 8, 30].

В Системі національних рахунків будь-яка операція, що відповідає принципу «взаємної згоди» сторін, вважається виробничою діяльністю, незалежно від її законності. Якщо виробнича діяльність створює додану вартість, то невиробнича може також передавати економічну цінність від одного суб'єкта іншому. Нелегальні ринки і види діяльності включають в себе як виробничі, так і невиробничі аспекти.

Корупція охоплює різні види діяльності, де можлива або неможлива взаємна згода. Деякі з цих видів, як хабарництво чи торгівля впливом, вважаються виробничими через взаємну згоду, тоді як інші, такі як розтрата або привласнення коштів, вважаються невиробничими.

У зв'язку з різноманітністю національних законів і практик та оцінкою нелегальної фінансової діяльності як статистичною роботою, складно визначити обсяг видів діяльності з точки зору їх законності. Показники ґрунтуються на типології поведінки та подій, що породжують нелегальну фінансову діяльність, відповідно до міжнародних стандартів. Такий підхід відповідає стандартам ICCS та загальній статистиці злочинів, які деталізують види діяльності, спроможні породжувати нелегальну фінансову діяльність, такі як торгівля наркотиками, корупція та інші порушення. Додаток А містить види нелегальних фінансових потоків та пов'язує їх із категоріями нелегальної фінансової діяльності.

Нелегальні фінансові потоки стали важливим аспектом досягнення Цілі 16.4 стосовно зменшення кількості нелегальних фінансових та потоків зброї до 2030 року. Проте, їх вплив не обмежується лише цією метою, оскільки вони мають взаємозв'язки з численними іншими цілями сталого розвитку (Додаток Б), оскільки нелегальні фінансові потоки взаємодіють з багатьма іншими цілями, що є ключовими для створення сталого розвитку. Важливо враховувати цей міжнародний характер, розглядаючи нелегальні фінансові потоки як важливий аспект стратегії досягнення всіх цілей сталого розвитку.

Отже, необхідність дослідження змісту і форм нелегальної діяльності призвела нас до висновку про те, що нелегальна діяльність є складовою складної системи, взаємодія якої суттєво впливає на соціально-економічний ландшафт. Виявлено, що ця діяльність тісно пов'язана з іншими детермінантами впливу, які можуть обмежувати можливість ефективного використання та мобілізації власних доходів та ресурсів для сталого розвитку. Серед цих детермінантів важливо виділити такі як злочинність, корупція, тероризм, конфлікти, слабка мобілізація внутрішніх ресурсів, неефективне управління фінансовими ресурсами та слабкі інституції. На фоні безконтрольної експлуатації природних ресурсів, нерівності та присутності експлуаторської еліти ці явища взаємодіють, ускладнюючи ситуацію та створюючи системні проблеми.

Саме тому для забезпечення сталого розвитку необхідно впроваджувати комплексні стратегії, спрямовані на зменшення негативного впливу нелегальної

діяльності та її взаємодії з іншими факторами. Це включає в себе не лише правові заходи та політичні реформи, але й розвиток суспільства та інституцій, спроможних ефективно вирішувати проблеми, пов'язані з цим комплексом викликів.

1.2. Визначення та роль фінансового моніторингу в системі протидії незаконній економічній діяльності

З метою запобігання використанню фінансової системи держави для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та забезпечення стабільності фінансової системи, правоохоронні та контролюючі органи розробляють та впроваджують широкий спектр заходів правового та організаційного характеру. Ці заходи включають в себе систему фінансового моніторингу, яка грає важливу роль у виявленні та запобіганні фінансовим злочинам.

Державні органи також активно працюють над розробкою та впровадженням нормативно-правових актів, спрямованих на регламентування необхідної поведінки учасників фінансових правовідносин. Це сприяє ефективному та сталому функціонуванню фінансової системи держави та допомагає у подоланні проблеми відмивання коштів. Однією з ключових переваг цих заходів є забезпечення прозорості та ефективності фінансової системи. Фінансовий моніторинг допомагає виявляти та вживати заходи щодо потенційно небезпечних транзакцій та дій, які можуть мати зв'язок зі злочинною діяльністю. Це робить можливим ефективну реакцію державних органів на такі дії та зменшення ризиків їх поширення. Крім того, за допомогою фінансового моніторингу можна встановлювати зв'язки між різними учасниками фінансових правовідносин та виявляти недостовірну інформацію щодо їх фінансових операцій. Це сприяє дотриманню законодавства в галузі фінансових послуг та допомагає зменшити ризики фінансової нестабільності. Саме тому фінансовий моніторинг виступає інструментом у боротьбі з ПВК/ФТ, а також сприяє забезпеченню стабільності та прозорості фінансової системи держави. Його

впровадження та постійне вдосконалення є ключовим елементом в сучасному фінансовому регулюванні.

Легалізація злочинних доходів - це процес, який може мати різноманітні передумови або фактори, що сприяють його здійсненню. Деякі з основних передумов легалізації злочинних доходів включають (рис.1.3).

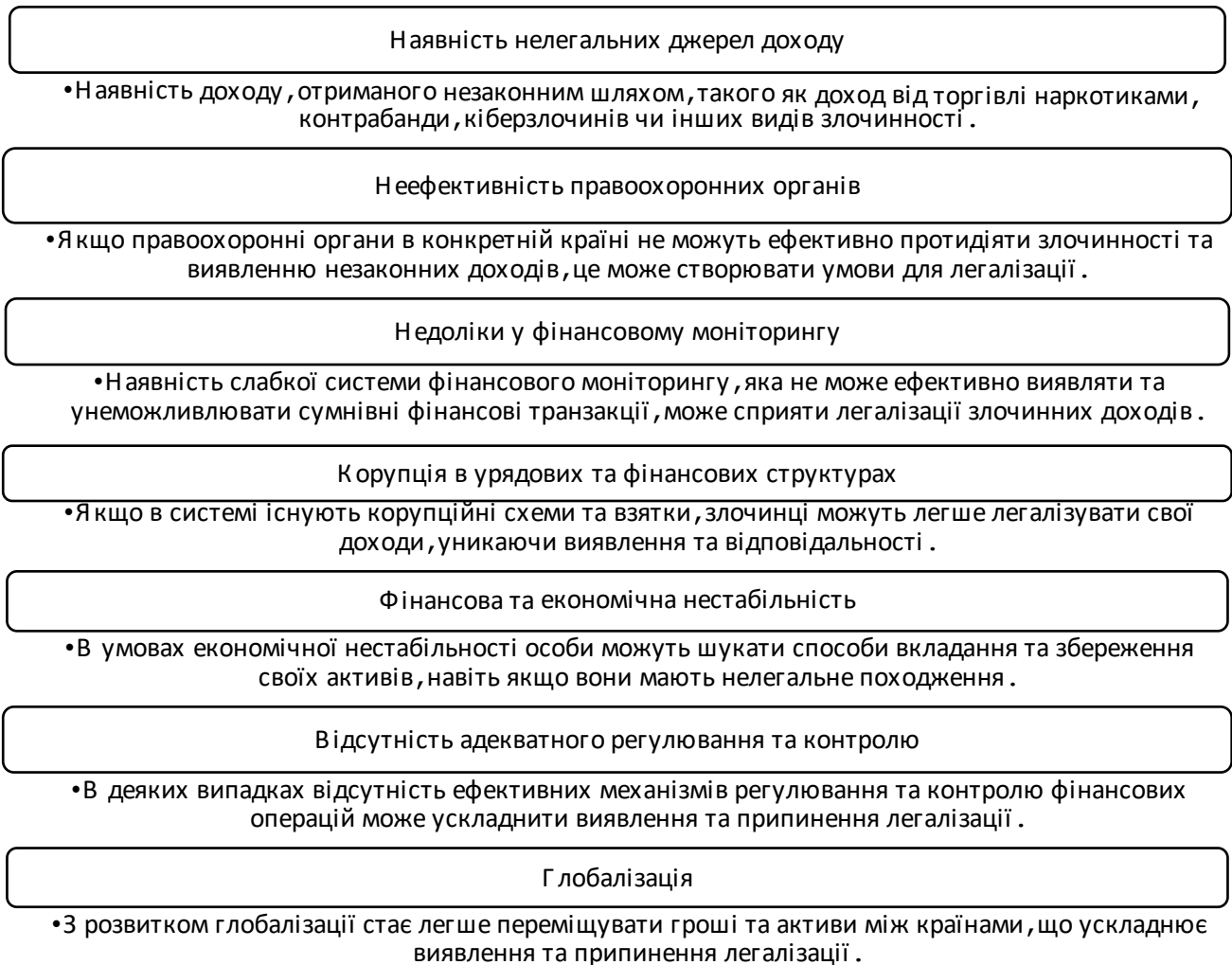

Рис.1.3. Передумови виникнення легалізації злочинних доходів

Складено автором за даними [18, 21, 26]

Важливо визначити ці передумови, оскільки вони дозволяють врахувати основні точки вразливості та вдосконалити стратегії боротьби з легалізацією злочинних доходів, спрямовані на покращення правоохоронної, фінансової та економічної систем. Для розуміння функцій та процедур реалізації повноважень Держфінмоніторингу слід розглянути визначення ключових понять, закріплених в законодавстві України. Згідно зі статтею 1 Закону «Про запобігання та протидію

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [38], фінансовий моніторинг - це комплекс заходів, які здійснюють суб'єкти фінансового моніторингу для запобігання та протидії, включаючи проведення державного та первинного фінансового моніторингу. Також, спеціально уповноважений орган визначено як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії. Згідно із статтею 55 того ж Закону, Держфінмоніторинг є цим уповноваженим органом, зобов'язаним вживати заходів для запобігання та протидії легалізації злочинних доходів.

Держфінмоніторинг, створений Указом Президента України та реорганований, виконує свої функції згідно із нормами Закону. Серед них - узагальнення застосування законодавства з питань фінансової розвідки, надсилання запитів до органів влади для отримання інформації, співпраця з іншими органами виконавчої влади у сфері запобігання та протидії легалізації доходів. Крім того, Держфінмоніторинг здійснює аналітичну діяльність, контролює суб'єкти первинного фінансового моніторингу, консолідує статистичну інформацію та проводить міжнародне співробітництво, співпрацюючи з міжнародними інстанціями, такими як Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) [36, 38, 39].

Під час розгляду аспектів протидії та боротьби з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом, виявлено існування двох основних систем: європейської та американської. Європейська система визначається більш ліберальним підходом, де банки не мають обов'язку повідомляти спеціальні уповноважені органи про всі транзакції, а повідомлення подаються лише у випадках, коли є підозра. З іншого боку, американська система вважається більш жорсткою, де банки зобов'язані повідомляти фінансову розвідку про всі операції, що перевищують 10 тисяч доларів США.

Аналіз питань фінансового моніторингу в Україні відображає думки наукової громадськості [5, 20-22, 26, 41-46], вказуючи на змішаний характер вітчизняної системи. З одного боку, вона ґрунтується на правилах американської

моделі через вимоги Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), які до України ставляться серйозно. З іншого боку, вітчизняна система виділяється більшими повноваженнями, здійснюючи фінансові розслідування самостійно. Зазначається, що забезпечення адекватної ділової атмосфери та збереження конфіденційності фінансової інформації є важливим балансом між захистом інтересів держави та підприємств. На рис.1.2. узагальнено підходи до тлумачення поняття «фінансовий моніторинг» у сучасній науковій спільноті.

Доценко Т .[22]	<ul style="list-style-type: none"> • системи заходів, що передбачає підвищення рівня фінансової, а відповідно й економічної безпеки держави шляхом здійснення контролю за фінансовими операціями зменшення обсягів фінансових злочинів, легалізації кримінальних доходів
Хмельюк А .[47]	<ul style="list-style-type: none"> • Це безперервне відстежування фінансової діяльності, яке здійснюється у формі комплексу наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, що забезпечують систематичний контроль (стеження, а не спостереження) за станом та тенденціями розвитку і діяльності суб'єктів господарювання.
Долбнева Д .[21]	<ul style="list-style-type: none"> • Фінансовий моніторинг здійснює систематизацію будь-якої інформації про рух коштів, інших активів суб'єктів господарювання, що дозволяє відслідковувати і прогнозувати обсяги та напрямки руху грошових коштів та іншого майна і виявляти можливі фактори порушення законодавства. Однак, не варто вважати, що фінансовий моніторинг зводиться тільки до збору інформації та обробки звітності статистичних даних. А вже він вимагає саме оцінки інформації про операції на предмет їх можливого зв'язку з реалізацією незаконних доходів.
Уткіна М .[45]	<ul style="list-style-type: none"> • Фінансова розвідка (моніторинг) є досить складним і комплексним явищем, яке зводиться до виявлення незаконних доходів і запобігання фінансуванню тероризму. Кожна держава у світі повинна будувати фінансову систему так, щоб остання відповідала за забезпечення належного функціонування грошового обігу; оптимальна кількість вироблених товарів і послуг забезпечені всередині країни кількістю випущених банкнот для контролю над інфляцією; позиціонування вітчизняної валюти як надійного засобу поточних розрахунків і довгострокового інвестиції та задоволення побутових потреб
Смагло О .[42]	<ul style="list-style-type: none"> • Фінансовий моніторинг є специфічною формою фінансового контролю, ефективність якого визначається не кількістю виявлених порушень, а кількістю упереджених фінансових зловживань. Зупинити та попередити незаконну фінансову діяльність можна шляхом проведення контрольних та перевірочних заходів до моменту або під час здійснення фінансової операції.

Рис.1.4. Визначення підходів до дефініції «фінансовий моніторинг»

Складено автором за даними [21, 22,42, 45, 47]

Безперечно, фінансовий моніторинг, спрямований на протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, розглядається як необхідна складова системи внутрішнього контролю, організованого відповідно до законодавства України. Важливим аспектом його функціонування є виявлення, збирання, обробка, аналіз та надання інформації з питань запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до чинного законодавства [21].

Система фінансового моніторингу в Україні охоплює практично всіх надавачів фінансових послуг і передбачає тісну співпрацю різних міністерств та відомств. На рис. 1.3. подано структуру системи суб'єктів фінансового моніторингу, в якій кожен компонент відіграє свою важливу роль у забезпеченні ефективності боротьби з легалізацією доходів від фінансових злочинів.

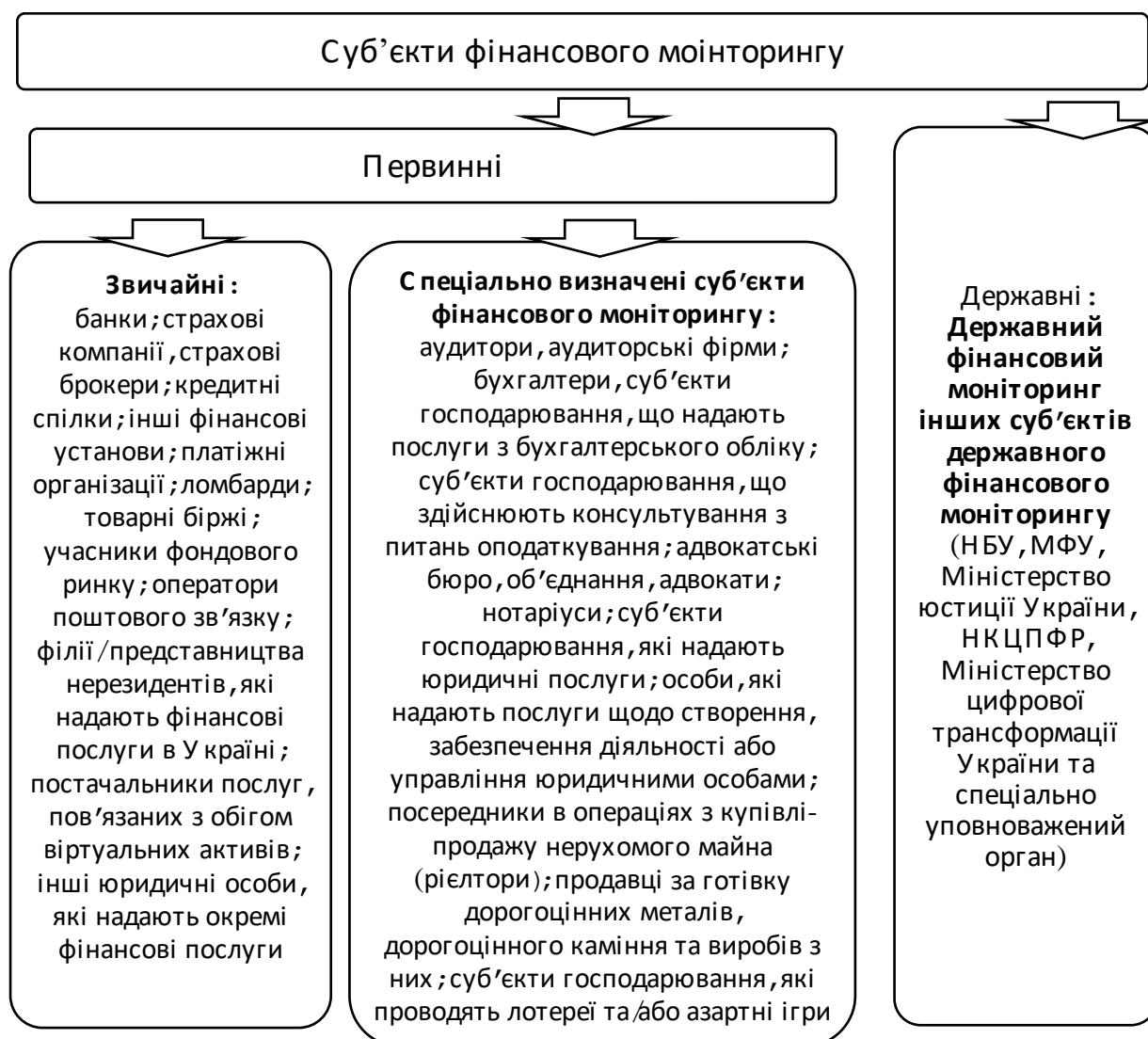

Рис. 1.5. Суб'єкти фінансового моніторингу

складено на основі [38]

На первинному рівні суб'єкти первинного фінансового моніторингу, в межах обов'язкового та внутрішнього фінансового контролю, проводять відповідні заходи, спрямовані на виконання законодавчих вимог та нормативно-правових актів, визначених суб'єктами державного фінансового моніторингу. Залежно від того, який суб'єкт здійснює первинний фінансовий моніторинг, виділяються такі його категорії (рис. 1.4).

Рис.1.6. Види первинного фінансового моніторингу

складено на основі [38]

Головне завдання суб'єктів фінансового моніторингу - забезпечення відповідності процедур і стандартів ПВД/ФТ/ЗМЗ для своїх клієнтів.

Зосереджуючи увагу на вивченні фінансового моніторингу як ефективного інструменту в протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, необхідно визначити його ключові завдання. Першочергово важливими функціями є:

1. Збирання, оброблення та аналіз інформації. Фінансовий моніторинг включає систематичне збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, які підлягають моніторингу.
2. Попередження, виявлення і припинення фінансових операцій, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів. Фінансовий моніторинг має на меті

запобігання, виявлення та припинення фінансових операцій, які можуть вказувати на спроби легалізації неправомірних доходів.

3. Інформаційне забезпечення правоохоронних органів. Фінансовий моніторинг відіграє ключову роль у наданні інформації для ефективного розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Систематизація інформації про рух коштів та активів дозволяє відслідковувати та передбачати потоки грошей і інших майнових цінностей, виявляти можливі порушення законодавства. Наголошуємо, що фінансовий моніторинг не обмежується лише збором інформації, але вимагає вміння оцінювати дані операцій на предмет їх можливого зв'язку з незаконними доходами.

Система фінансового моніторингу щодо протидії легалізації незаконних доходів повинна мати комплексний характер і створювати умови для підвищення ефективності регулювання відносин як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях. Її завданням є сприяння організації нормального функціонування основних економічних інститутів держави та ринків товарів і послуг, а також забезпечення стабільного і стійкого економічного зростання України. Ця система повинна включати в себе такі ключові заходи:

- забезпечення ефективного обміну інформацією та співпраця з міжнародними організаціями і партнерами для виявлення та протидії легалізації доходів на міжнародному рівні;
- розвиток і впровадження ефективних внутрішніх механізмів контролю та моніторингу для уникнення легалізації незаконних доходів в межах країни;
- сприяння стабільному функціонуванню економічних інститутів держави та ринків як ключових складових економічного розвитку;
- стимулювання економічного зростання через розробку політик, що сприяють стабільному і стійкому економічному зростанню;
- дотримання нормативів ПВД/ФТ.

Комплексний підхід до фінансового моніторингу включає в себе різні аспекти, спрямовані на створення ефективної системи протидії легалізації доходів та забезпечення стійкого економічного розвитку.

Отже, система фінансового моніторингу, призначена для протидії легалізації незаконних доходів, має бути всебічною та комплексною. Її завдання полягає в створенні умов для підвищення ефективності регулювання відносин на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях. Така система сприяє організації нормального функціонування ключових економічних інститутів держави та ринків товарів і послуг. Важливим аспектом є забезпечення стабільного і стійкого економічного зростання України.

Застосування комплексного підходу до фінансового моніторингу визначається необхідністю взаємодії різних рівнів – як в міжнародному співробітництві, так і на внутрішньому рівні країни. Ця система стає ключовим інструментом в протидії легалізації доходів та сприяє сталому розвитку економіки України.

Висновки до розділу 1

В умовах сучасного технологічного та інформаційного розвитку національної економіки нелегальна економічна діяльність зростає, стаючи серйозною загрозою для держав та економічних систем. Дослідження цього явища вказує на тісну взаємодію з іншими проблемами, такими як злочинність, корупція, тероризм та інші фактори. Зазначено, що нелегальна діяльність може суттєво обмежити можливості ефективного використання ресурсів для сталого розвитку.

Для забезпечення сталого розвитку важливо впроваджувати комплексні стратегії, орієнтовані на зменшення негативного впливу нелегальної діяльності та її взаємодії з іншими аспектами суспільства. Це включає в себе не лише правові та політичні заходи, але також акцентує на необхідності розвитку суспільства та інституцій, спроможних ефективно реагувати на ці виклики та розв'язувати проблеми, пов'язані з нелегальною економічною діяльністю.

Система фінансового моніторингу, спрямована на протидію легалізації незаконних доходів, є невід'ємною складовою ефективного регулювання економічних відносин на різних рівнях - внутрішньодержавному та міжнародному. Комплексний характер цієї системи передбачає взаємодію різних аспектів, таких як міжнародне співробітництво, внутрішнє регулювання, підтримка економічних інститутів, стимулювання економічного зростання та дотримання нормативів ПВД/ФТ. Заходи, спрямовані на запобігання легалізації незаконних доходів, мають сприяти стабільному функціонуванню економічних інститутів, забезпечуючи стійке економічне зростання. Важливою є співпраця на міжнародному рівні для ефективного обміну інформацією та виявлення легалізації доходів на різних ринках.

Загалом, ефективна система фінансового моніторингу є ключовим інструментом в протидії економічним злочинам та сприяє створенню умов для сталого розвитку України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Оцінка діяльності Держфінмоніторингу в протидії незаконній економічній діяльності

Оцінка наукових підходів до проблеми формування механізму фінансового моніторингу в Україні [20-22, 40-42, 44,49] показує, що розвиток цієї системи призвів до важливих досягнень при виявленні та запобіганні незаконній економічній діяльності. Однак існують виклики, такі як постійна еволюція інструментів, методів та зміна схема фінансових злочинців, які вимагають постійного удосконалення стратегій та технологій фінансового моніторингу.

Аналітична оцінка діяльності фінансового моніторингу в Україні свідчить про значущі кроки у виявленні та запобіганні незаконній економічній діяльності.

При проведенні аналізу ефективності системи протидії легалізації злочинних доходів, ключовою роллю відводиться оцінці статистичних показників, які відображають роботу відповідних контролюючих органів. У випадку Державного фінансового моніторингу, цей аналіз переважно базується на опублікованих статистичних даних, які включають кількість отриманих повідомлень, ідентифікацію суб'єктів, що подали ці повідомлення, та інші показники, пов'язані із фінансовим моніторингом.

Проте, важливо враховувати, що об'єктивність оцінки діяльності Державного фінансового моніторингу через призму статистичних даних є лише частиною комплексного аналізу. Наприклад, крім кількісних характеристик, слід звертати увагу на якість та релевантність поданих даних. Також важливим аспектом є розгляд динаміки розвитку технологій та інших факторів, що можуть впливати на результативність фінансового моніторингу.

Усвідомлення цих аспектів дозволяє здійснити більш глибокий та об'єктивний аналіз ефективності Державного фінансового моніторингу та

виявити можливі шляхи для подальшого вдосконалення системи боротьби з легалізацією злочинних доходів.

В Держфінмоніторингу, як важливому підрозділі фінансової розвідки, аналіз виконує Департамент фінансових розслідувань. Результатом цього аналізу є аналітичний продукт - зведений матеріал (ЗМ) або додатковий зведений матеріал (ДЗМ), який передається правоохоронним чи розвідувальним органам.

Процес аналітичного дослідження повідомлень включає часткову автоматизацію, що допомагає зменшити вплив суб'єктивних оцінок при прийнятті рішень. Дослідження отриманої інформації складається з певних етапів, які регламентуються внутрішніми документами Держфінмоніторингу.

За результатами звітних даних Держфінмоніторингу [23, 24] за 2017-2022 роки можна провести їх аналітичну оцінку. Так, отримані повідомлення про фінансові операції подані на рис. 2.1.

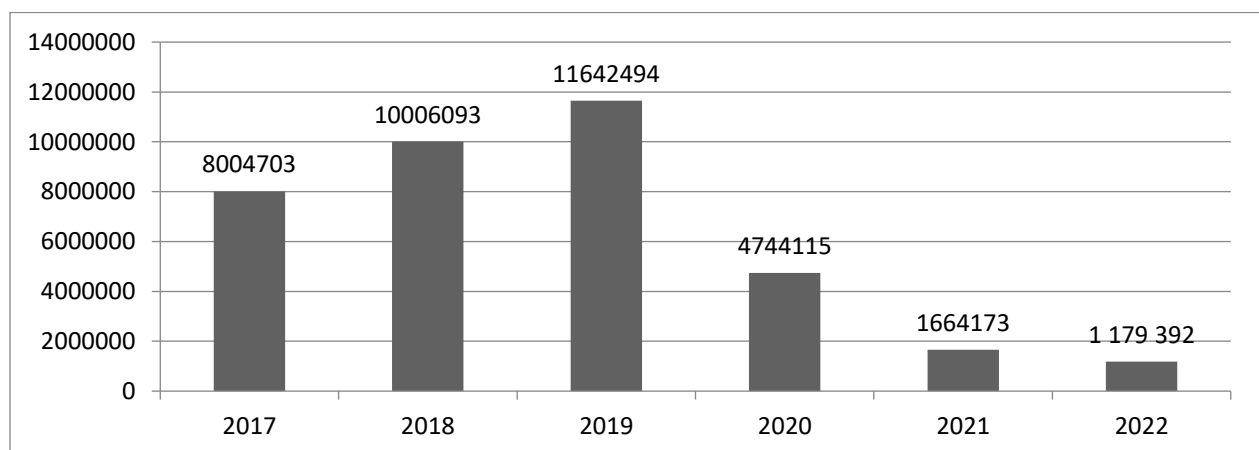

Рис. 2.1. Кількість повідомлень від СПФМ про фінансові операції протягом 2017-2022 років, (од.)

складено автором за даними [23,24]

За даними на рис. 2.1, спостерігаємо зростання кількості повідомлень з 2017 до 2019 рр., що пов'язане зі зміною законодавчих вимог до виявлення фінансових операцій з ознаками фінансового. Проте, кількість повідомлень доцільно доповнювати іншими статистичними спостереженнями. Банківські установи визначають переважну більшість повідомлень про фінансові операції у системі ПВД/ФТ (рис. 2.2).

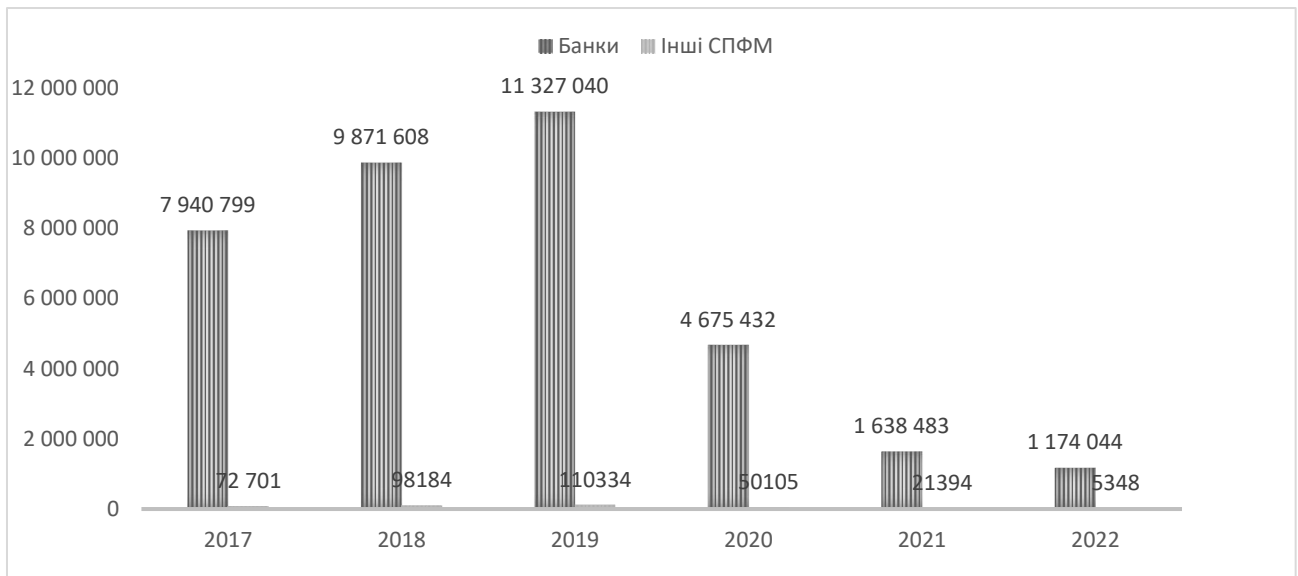

Рис. 2.2. Кількість повідомлень фінансових операції банками та іншими СПФМ протягом 2017-2022 років

складено автором за даними [23,24]

Держфінмоніторинг проводить детальний аналіз фінансових операцій, класифікуючи їх за рівнем ризику та формуючи файли для проведення фінансових розслідувань. Основна мета цих розслідувань полягає в виявленні фінансових операцій, пов'язаних із злочинами, такими як ПВК/ФТ. Позначимо, що Держфінмоніторинг має повноваження зупиняти фінансові операції, які вважаються підозрілими з точки зору фінансового моніторингу. У 2022 році було припинено 475 таких операцій на загальну суму 92,6 млн грн.

Аналіз інформації, підготовленої Держфінмоніторингом протягом 2018-2022 років, вказує на позитивну динаміку їх результативності. Внесені зміни в вимоги до виявлення фінансових операцій з ознаками фінансового моніторингу та законодавчі зміни виявили позитивний вплив, що підвищило ефективність роботи Держфінмоніторингу. Наприклад, у 2021 році кількість підготовлених матеріалів зросла на 26% порівняно з 2020 роком і на 165% в порівнянні з 2018 роком (рис. 2.3.). Трохи менший темп росту в 2022 році може бути пов'язаний із збройним конфліктом з боку РФ.

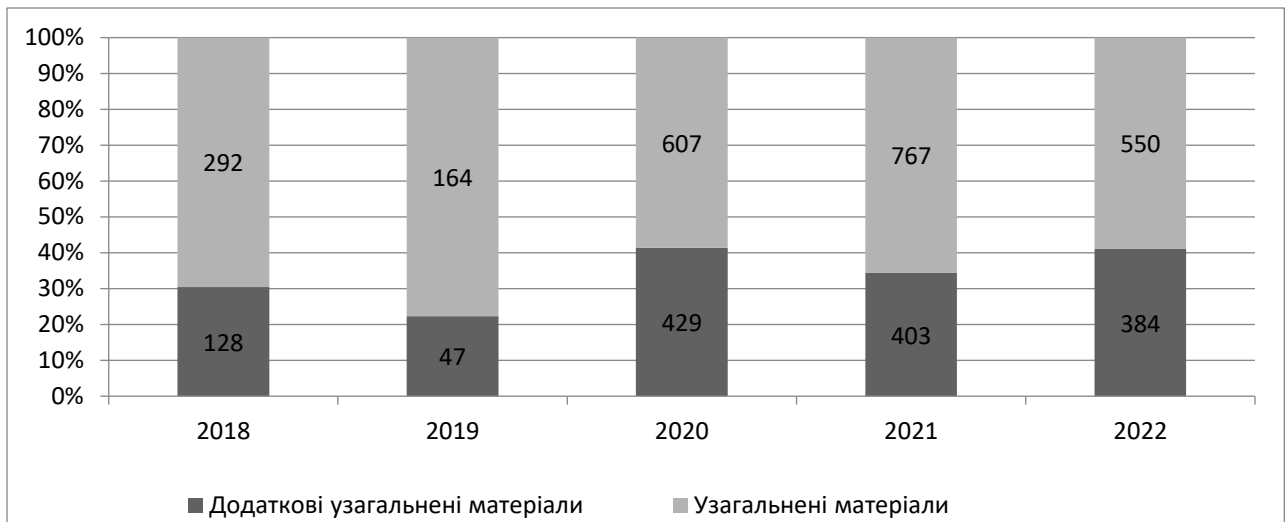

Рис. 2.3. Кількість підготовлених Держфінмоніторингом матеріалів за 2018-2022 рр. складено автором за даними [23,24]

У 2022 році Держфінмоніторинг передав до правоохоронних органів та спецслужб 1484 матеріали, із яких 934 були узагальненими та 550 – додатковими узагальненими. Аналіз створених Держфінмоніторингом та переданих правоохоронним та розвідувальним органам матеріалів подано на рисунку 2.4.

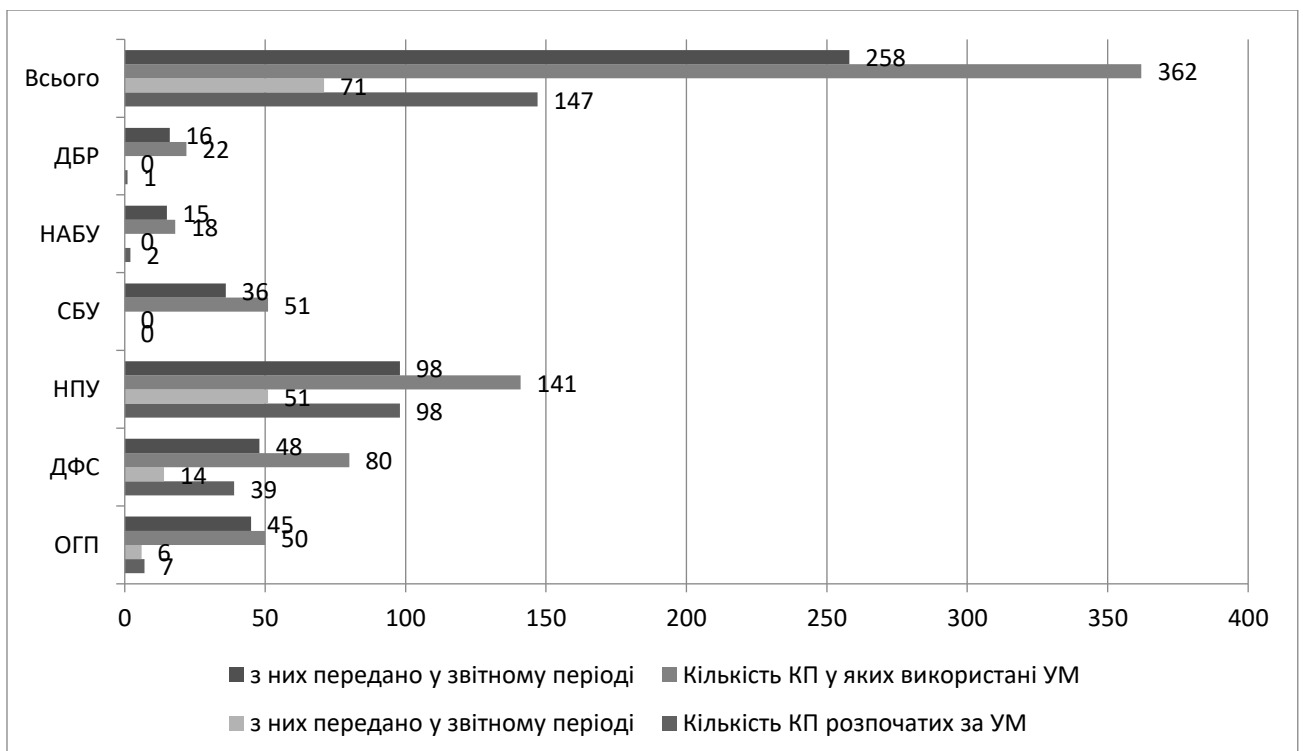

Рис. 2.4. Кількість сформованих та переданих Держфінмоніторингом до правоохоронних та розвідувальних органів матеріалів (далі – УМ/ДУМ) за 2022 рік складено автором за даними [23,24]

З рисунку 2.4 видно, що найбільше матеріалів було передано до СБУ та Національної поліції України, свідчачи про активну роль Держфінмоніторингу в співпраці з цими органами в боротьбі зі злочинністю.

Оцінка підозрілих фінансових операцій та вартості арештованого майна (млн грн) у 2022 році, відображена на рисунку 2.5, свідчить про важливий вплив Держфінмоніторингу на ефективність протидії злочинності та легалізації злочинних доходів.

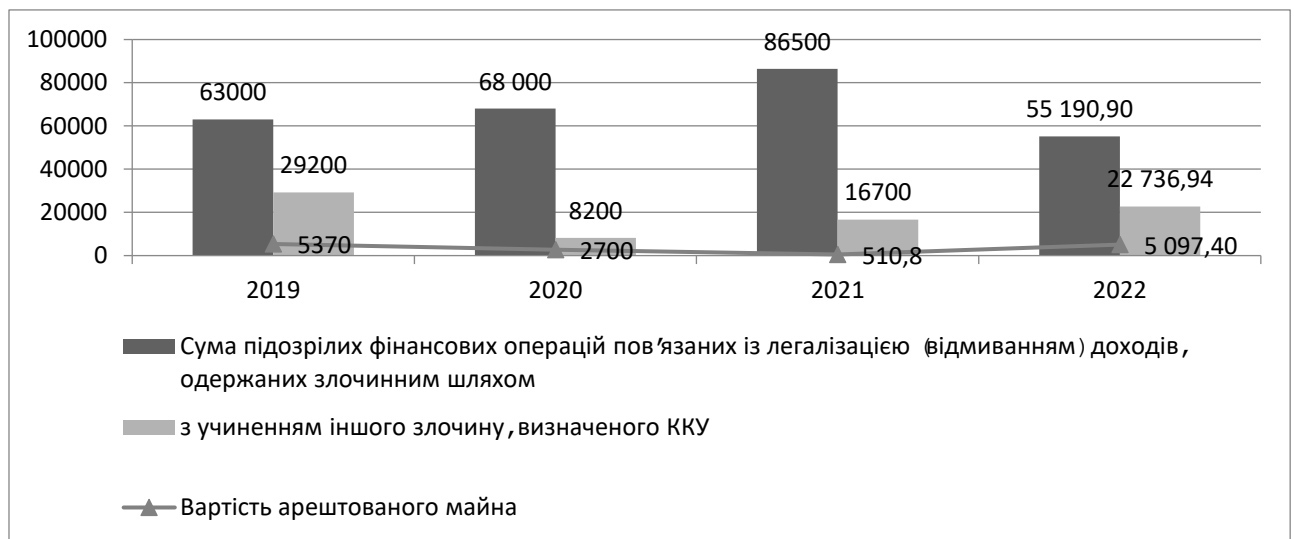

Рис. 2.5. Аналіз підозрілих фінансових операцій та вартість арештованого майна (млн. грн.) у 2022 році

Складено автором за даними [23,24]

У звітному році зафіксована сума підозрілих фінансових операцій склала 75 762,20 млн. грн. це демонструє важливість ролі Держфінмоніторингу у виявленні та запобіганні фінансовим злочинам. Крім того, протягом 2022 року арештовано майно на суму 5097,4 млн. грн., що свідчить про значний внесок у боротьбу зі злочинністю та конфіскацію незаконно набутих активів.

Отже, оцінка діяльності Держфінмоніторингу вказує на високий рівень ефективності та активної ролі у виявленні та протидії фінансовим злочинам в Україні. Результати, представлені у дослідженні свідчать про тісну співпрацю органу підрозділу фінансової розвідки з іншими з правоохоронними органами, таких як СБУ та Національною поліцією, а також про значний вплив на арешт та конфіскацію майна, що було незаконно набуто. Сума підозрілих фінансових

операцій, виявлених протягом року, демонструє важливість ролі Держфінмоніторингу у забезпеченні фінансової стабільності та протидії легалізації злочинних доходів.

Діяльність судової системи в сфері протидії незаконній економічній діяльності базується на вивченні та розгляді кримінальних справ, які включають легалізацію (відмивання) доходів, фінансове шахрайство, порушення правил бухгалтерського обліку та оподаткування, торгівлю наркотиками, корупцію та інші аспекти. Аналіз ключових показників ефективності судової системи в контексті протидії легалізації доходів та фінансовим злочинам за 2022 рік подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Оцінка результатів діяльності судової системи при виявленні фінансових злочинів [23,24]

№ з/п	Показник	2022 рік
1.	Кількість кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень за статтями 209, 2091, 2585, 306, 439, 440 Кримінального кодексу України, що надійшли до суду у звітному періоді, всього, (од.)	186
2.	Кількість кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, розглянутих судами, всього, (од.)	88
3.	Кількість вироків, в яких прийнято рішення суду про конфіскацію майна (спеціальну конфіскацію), (од.)	9
4.	Сума конфіскованого майна за результатами розгляду кримінальних проваджень, (грн)	145 791,00
5.	Сума легалізованих доходів (коштів, майна), одержаних злочинним шляхом, встановлена рішенням суду, (грн)	1 258 657,00
6.	Кількість осіб, стосовно яких справи (провадження) перебували у провадженні судів, всього, (од.)	1 301
7.	Кількість осіб, стосовно яких розглянуто справи (провадження), всього, (од.), з них:	124
8.	засуджено	35
9.	виправданих	11
10.	щодо яких закрито справи (провадження)	30
11.	щодо яких справи (провадження) направлено на досудове розслідування	1
12.	щодо яких матеріали кримінального провадження повернуто прокурору в порядку статті 314 Кримінального процесуального кодексу України	22
13.	щодо яких справи (провадження) надіслано для визначення підсудності	25
14.	Кількість осіб, стосовно яких прийнято рішення суду про конфіскацію майна, одержаного злочинним шляхом, усього, (од.)	12

Кількість кримінальних проваджень, пов'язаних із порушеннями за п'ятьма статтями Кримінального кодексу України. Звертає на себе увагу той факт, що лише 88 із цих проваджень були розглянуті судами, що свідчить про великі труднощі та затримки у розгляді справ цієї категорії.

Також у звіті відзначено, що всього 9 рішень було прийнято судами щодо конфіскації майна. Сума конфіскованого майна становить 145 791 гривень, що може свідчити про те, що більшість справ мають невеликий ризик або їх не досліджено належним чином.

Узагальнюючи, ці дані можуть вказувати на необхідність удосконалення ефективності роботи судової системи у сфері протидії фінансовим злочинам. Розгляд можливості прискорення кримінальних проваджень та підвищення спеціалізації суддів, які вирішують ці справи, може сприяти поліпшенню ситуації. У 2020 році в Україні був створений Антикорупційний суд, спеціалізований на розгляді справ про корупцію та фінансові злочини, що може сприяти більш ефективному вирішенню подібних справ. Аналіз роботи судової системи в протидії фінансовим злочинам може бути проведений через вивчення ключових показників, таких як кількість розглянутих справ, час, витрачений на їхній розгляд, кількість винесених засуджень та їхню ефективність у запобіганні подібних злочинів у майбутньому.

Отже, Держфінмоніторинг відіграє важливу роль у систематичному аналізі та оцінці фінансових операцій з метою виявлення легальних та нелегальних дій та передачі отриманих даних до правоохоронних органів. Незважаючи на це, кількість переданих до суду кримінальних справ є недостатньою, що свідчить про необхідність налагодження механізму протидії фінансуванню та обігу нелегальних фінансових потоків не тільки на етапі виявлення злочинів, але й на етапі їх розгляду та доведення до логічного завершення.

2.2. Аналіз сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності та їх вплив на систему фінансового моніторингу

Сучасний світ переживає значні зміни в економічній сфері, які ставлять перед суспільством та владою нові виклики у сфері фінансового моніторингу. Зокрема, незаконна економічна діяльність викликає серйозні зрушення економіці та впливає на ефективність фінансових систем. Саме тому доцільно провести аналіз сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності та їх впливу на систему фінансового моніторингу.

Перш за все, важливо визначити сучасні тенденції різновидів незаконної економічної діяльності, щоб зрозуміти їх розмаїття та масштаби. Серед основних видів можна виділити корупцію, фінансове шахрайство, легалізацію доходів від злочинності (легалізацію коштів), фінансування тероризму, ухилення від сплати податків та інші. Деякі з сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності включають в себе транснаціональна організована злочинність, краудфандинг, використання криптовалют для анонімних фінансових операцій, розширення мереж організованої злочинності через кіберпростір, а також глобалізацію злочинних угруповань.

Корупція торгівля наркотиками, зброєю та організованою злочинністю, проституція, кіберзлочинність та ухилення від сплати податків. Ці види незаконної економічної діяльності представляють загрозу для стабільності економічних систем і вимагають ефективних заходів контролю та протидії.

Система фінансового моніторингу є ключовим інструментом для виявлення та запобігання незаконній економічній діяльності. Однак сучасні тенденції ставлять під сумнів ефективність існуючих методів моніторингу. Наприклад, використання анонімних криптовалют може ускладнити відстеження грошових потоків, а атаки на цифрові банки можуть зруйнувати ефективність електронних систем моніторингу.

Корупція та відмивання коштів нерідко взаємопов'язані, створюючи серйозні загрози для економічної стабільності та суспільного розвитку.

Корупційні дії, такі як хабарництво чи відмова від виконання службових обов'язків, часто здійснюються з метою освоєння незаконних коштів. Процес відмивання грошей дозволяє приховати походження цих фінансових активів та зробити їх легальними (рис.2.6.).

Рис.2.6. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Україні за 2013-2022 роки

Складено автором за даними [31]

У 2022 році Україна отримала 33 бали з 100 можливих в Індексі сприйняття корупції, що на один бал вище, ніж у попередньому вимірі. На сьогодні, Україна займає 116 місце серед 180 країн. Найближчі сусіди також демонструють зміни у своїх показниках, а саме: росія країна-терорист втратила 1 бал і тепер посідає 137 місце із 28 балами, Угорщина стала менш прозорою, втративши 1 бал, тепер знаходиться на 77 місці із 42 балами; Білорусь опустившись на 2 бали, знаходиться на 180 місці. Зі змінами також стикаються деякі друзі України, а саме Польща втратила 1 бал, але залишилася лідером серед сусідів, посідаючи 45 місце із 55 балами; Словаччина покращила свої показники на 1 бал і тепер знаходиться на 49 місці із 53 балами; Румунія зросла на 1 бал і тепер із 46 балами займає 63 місце; Молдова - найбільше покращила свої результати, додавши 3 бали і посідаючи 91 місце із 39 балами.

У світовому рейтингу, лідерами залишаються Данія, Нова Зеландія та Фінляндія. Данія набрала 90 балів, тоді як аутсайдерами є Сомалі з 12 балами (180 місце), Південний Судан та Сирія, які набрали по 13 балів і посідають 178 сходинку. Світові лідери та аутсайдери залишаються майже незмінними.

Стандарти FATF передбачають перелік заходів для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Хоча їхнє первинне призначення - це забезпечення безпеки фінансових систем, вони також виявляються важливим інструментом у розслідуванні корупційних дій (рис.2.7).

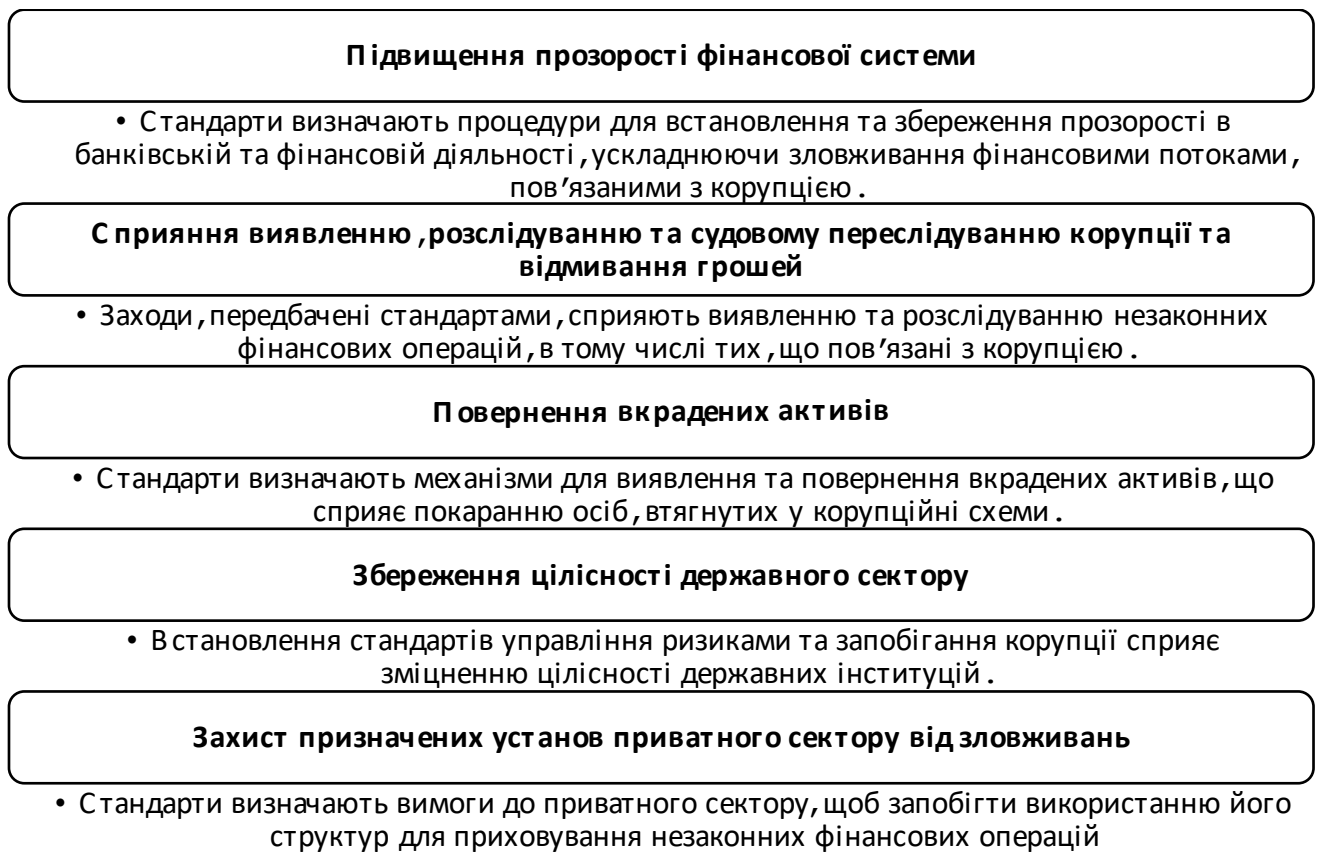

Рис. 2.7. Вимоги стандарти FATF у виявленні та боротьбі з корупцією

Складено автором

У 2022 році міністри FATF визначили серйозний вплив корупції на економіку та суспільство, підкреслюючи необхідність більш активної ролі у боротьбі з цим явищем. Зміцнення стандартів щодо бенефіціарної власності та співпраця з міжнародними організаціями свідчать про зацікавленість FATF у подоланні корупції та відмивання грошей.

Згідно з «Occupational Fraud 2022: A Report to the Nations» [1], який включає аналіз 2110 випадків фінансового шахрайства, розслідованих протягом 2020-2022 років у 133 країнах, виявлено, що загальна сума збитків від фінансового шахрайства склала 5,6 млрд. доларів США. Середній збиток на один випадок становив 1,783 млн. доларів США.

За період 2016-2020 років Україна відзначається підвищеним рівнем шахрайства, що становить 51%, що перевищує середній світовий показник у 40%. Зауважимо, що ця динаміка свідчить про зростання порівняно з 48% у 2018 році. Більше третини респондентів з України стали жертвами 2-5 випадків шахрайства (рис. .

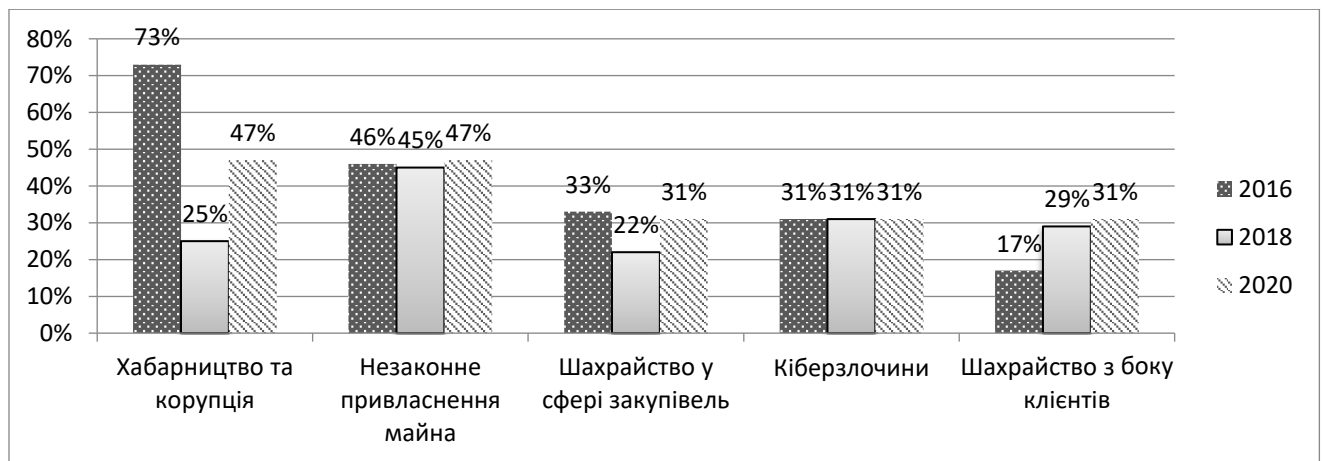

Рис. 2.8. Оцінка видів шахрайства в Україні, виявлені протягом 2016-2020 рр., % складено автором за даними [11, 12]

Корупція та хабарництво продовжують залишатися ключовими видами економічних злочинів, які мають дуже негативний вплив на українські підприємства. 73% респондентів повідомили, що їхні організації стали жертвами хабарництва та корупції впродовж останніх двох років. Цей показник вражає, особливо в порівнянні з іншими країнами світу, де відсоток таких випадків становить всього 25% [11, 12]. Ця статистика вказує на те, що проблема корупції є актуальною та поширеною в українському бізнес-середовищі. Високий рівень хабарництва та корупції не лише погано впливає на фінансовий стан підприємств, але й порушує етичні стандарти та викликає велике неповагу до ділової екосистеми України.

Здійснення дієвих заходів для боротьби з цими економічними злочинами стає надзвичайно важливим завданням для забезпечення чесного та стійкого економічного розвитку в країні. Україна повинна активно впроваджувати стратегії та механізми, які сприяють прозорості, відповідальності та непереносимості до корупції, щоб відновити довіру як власних громадян, так і іноземних інвесторів.

Стратегія FATF з фінансування тероризму зазначає широкі цілі, які включають в себе не лише розробку стандартів, а й активну співпрацю з регіональними організаціями аналогічними FATF та іншими міжнародними партнерами, такими як ООН. Це визначає завершення проектів та програм, спрямованих на підтримку країн у всьому світі у боротьбі з фінансуванням тероризму [34].

Краудфандинг став ефективним та популярним інструментом для збору коштів на різноманітні цілі, включаючи благодійні справи, фінансування стартапів та творчих проектів. У 2022 році було проведено понад 6 мільйонів кампаній краудфандингу по всьому світу, що свідчить про розквіт цього напрямку на міжнародному ринку. Беззаперечно, більшість краудфандингової діяльності є законною і корисною, проте зазначається, що цей механізм може бути використаний терористами для незаконних цілей. Терористичні групи можуть використовувати платформи збору коштів та соціальні мережі для отримання фінансування своїх дій від глобальної аудиторії. Масштаби краудфандингу ймовірно продовжить свій розвиток завдяки новим технологіям оплати та поширенню онлайн-платформ, які підтримують різні форми краудфандингу. Проте найбільшою вадою є недостатнє розуміння ризиків, пов'язаних з цим сектором, і різноманітність регулювання країна від країни [34].

Транснаціональна організована злочинність, до якої відносять торгівлю людьми, контрафакція, незаконний обіг наркотиків, торгівля зброєю, незаконне ввезення мігрантів та екологічні злочини, щорічно приносять злочинцям прибуток в розмірі 870 мільярдів доларів США. Ця сума перевищує обсяг офіційної допомоги на Цілі сталого розвитку більш ніж у шість разів.

Згідно з експертами ООН, діяльність злочинних груп може спричинити дестабілізацію окремих країн і регіонів. Зокрема, найбільший прибуток злочинці отримують від незаконного обігу наркотиків - близько 320 мільярдів доларів США щорічно. Крім того, 250 мільярдів доларів США річно злочинці отримують від контрафакції, продажу підробних товарів. Торгівля людьми приносить приблизно 32 мільярди доларів США щорічно, а незаконне перевезення мігрантів - до 7 мільярдів доларів на рік. Ці числа відображають серйозні виклики, які вимагають спільних міжнародних зусиль для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю.

Додатково, перелік злочинів, які представляють міжнародну загрозу, постійно розширюється, охоплюючи такі аспекти, як незаконний транскордонний обіг наркотиків, культурних цінностей, зброї, торгівля людьми, дитяча порнографія та інші. Ефективна протидія та запобігання таким злочинам можлива лише за умови координації дій більшості держав та раціонального поєднання внутрішньодержавних та міжнародних зусиль.

Збільшення розвитку сучасних інформаційних технологій та їх впровадження в економіку і суспільство породжує проблему їхнього використання для скоєння протиправних дій і порушення інтересів у різних сферах діяльності. Віртуальне цифрове середовище відкриває безліч можливостей для вчинення злочинів, оскільки розширює свободу дій, забезпечує конфіденційність і високий рівень захисту. Такі умови надають комфортні умови для активізації кіберзлочинців. Розвиток кіберзлочинності є серйозним напрямком інтенсифікації кримінальної діяльності, що становить значну загрозу на національному та глобальному рівнях. Ефективна боротьба із кіберзлочинністю тепер стає пріоритетом для державних правоохоронних органів, оскільки ця проблема переходить на передній план.

Результати діяльності Департаменту кіберполіції протягом 2022 року демонструють ефективність у протидії організованій кіберзлочинності. У цьому періоді було успішно припинено функціонування 23 організованих груп та

злочинних організацій у кіберпросторі, що складались з 81 учасника, серед яких були 23 організатори та 51 активний виконавець [32].

Здійснено 269 кримінальних правопорушень, включаючи 240 тяжких та особливо тяжких. Серед цих порушень виділяються шахрайства (178 випадків), використання електронно-обчислювальних машин (59 випадків), обіг наркотичних засобів (12 випадків) та інші.

Кіберполіція здійснювала супроводження 5 тис. кримінальних правопорушень, виявили 2,3 тис. кіберзлочинів, повідомили про підозру 1 тис. особам за вчинення 2,3 тис. кримінальних правопорушень. Здійснено затримання понад 100 кіберзлочинців, а також документовано та притягнуто до відповідальності 30 педофілів та 10 хакерів. За результатами роботи, до суду було скеровано 2,7 тис. кримінальних правопорушень, що стосується 840 осіб. Отже, Департамент кіберполіції продемонстрував високий рівень ефективності та активної боротьби з кіберзлочинністю протягом минулого року [32].

Використання віртуальних активів може мати численні переваги, такі як спрощення, прискорення та здешевлення проведення платежів, а також надання альтернативних методів для тих, хто не має доступу до традиційних фінансових послуг. Однак їхнє нерегульоване становище робить їх вразливими перед кібератаками та шахрайством.

Без належного регулювання, віртуальні активи можуть стати прихованим притулком для фінансових операцій, пов'язаних із злочинністю та тероризмом. FATF активно веде моніторинг за розвитком криптосфери та встановив глобальні стандарти для запобігання використанню віртуальних активів у сферах відмивання грошей і фінансування тероризму. Деякі країни уже регулюють цей сектор, але багато інших ще не прийняли ефективні правила.

Запровадження стандартів FATF з віртуальних активів повинно стати пріоритетом для країн. Також постачальники віртуальних активів повинні застосовувати ті ж самі профілактичні заходи, що й фінансові установи, такі як належна перевірка клієнтів, облік та звітування про підозрілі операції. Це

сприятиме прозорості в операціях з віртуальними активами та завадить потраплянню коштів, пов'язаних із злочинністю та тероризмом, в криптосферу.

Нині багато провайдерів послуг віртуальних активів розглядаються як «ризиковий бізнес» і обмежені в доступі до банківських рахунків та інших фінансових послуг. Незважаючи на технічні виклики у впровадженні вимог FATF у цьому секторі, це допоможе підвищити довіру до технології блокчейн.

Ефективне глобальне впровадження цих стандартів всіма країнами забезпечить розвиток технологій віртуальних активів та підприємств, які використовують їх, дозволяючи їм продовжувати інновації відповідально. Це сприятиме перешкоджанню злочинцям та терористам у використанні юрисдикцій із слабким або відсутнім наглядом.

Отже, незаконна економічна діяльність залишається складною проблемою, яка потребує комплексного підходу. Сучасні тенденції, такі як використання технологій, роблять важливим постійне удосконалення систем фінансового моніторингу. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом є ключовими чинниками в успішній боротьбі з цією проблемою, що впливає на стабільність економіки та фінансову безпеку світу.

Висновки до розділу 2

Діяльність Держфінмоніторингу зосереджена на аналізі фінансових операцій для виявлення нелегальних транзакцій та передачі накопичених даних правоохоронним органам. Проте, невелика кількість переданих до суду кримінальних справ свідчить про потребу вдосконалення механізмів протидії фінансуванню та нелегальній діяльності не лише на етапі виявлення злочинів, але й на етапі їх розгляду та завершення.

Виправлення цієї ситуації вимагає подальшого розвитку співпраці між державними органами та посилення правової бази в даній області. Зокрема, для боротьби з нелегальною діяльністю слід посилити законодавство, зростити контроль за фінансовими установами та сприяти ефективній співпраці між

державними структурами та міжнародними партнерами. Важливим є проведення систематичної роботи з підвищення фінансової грамотності громадян та забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення. В цілому, ефективна боротьба з нелегальною діяльністю в Україні вимагає комплексного підходу та взаємодії різних структур та органів влади.

Оцінка сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності вказує на те, що цей вид економічної злочинності стає все більш різноманітним та глобальним. Основні види незаконної економічної діяльності включають корупцію, фінансове шахрайство, легалізацію коштів від злочинності, фінансування тероризму, ухилення від сплати податків та інші.

Транснаціональна організована злочинність набуває нових розмірів через глобалізацію, що ускладнює завдання її виявлення та протидії для національних правоохоронних органів. Краудфандинг і використання криптовалют для анонімних фінансових операцій вводять нові елементи ризику і ускладнюють ситуацію для систем фінансового моніторингу. Наявність анонімних криптовалют та атак на цифрові банки ставлять під сумнів ефективність існуючих методів моніторингу. Це вимагає постійного удосконалення та адаптації технологій фінансового моніторингу до сучасних викликів.

Узагальнюючи, зауважимо, що для успішного протистояння незаконній економічній діяльності потрібно розвивати нові стратегії та технології фінансового моніторингу, які враховують сучасні тенденції. Також важливо забезпечити міжнародну співпрацю та обмін інформацією між країнами для виявлення та припинення транснаціональної злочинності.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

3.1. Впровадження законодавчих та організаційних змін для підвищення ефективності протидії незаконній економічній діяльності в Україні

Сучасна нелегальна економічна діяльність та поширена корупція представляють собою серйозну загрозу економічній безпеці України, яке має негативний вплив на всі сфери суспільного життя. Це відображається у функціонуванні державних інституцій, національній безпеці, соціально-економічних показниках, а також на розвитку демократії та загальному добробуті населення. З огляду на активний курс України до Європейського Союзу та виконання взятих перед Радою Європи зобов'язань, стає важливим розробити ефективні заходи запобігання та протидії тіншовим практикам та корупції. Це вимагає впровадження інноваційних механізмів, які ґрунтуються на міжнародному досвіді боротьби із цими негативними явищами.

Для подолання нелегальної економічної діяльності, тіншової економіки та корупції в Україні необхідно на державному рівні впровадити комплексні заходи та системні механізми, що охоплюють політичні, правові, інституційні, моніторингові, контрольні, аналітичні та інформаційні аспекти. Ці заходи повинні ефективно запобігати вчиненню економічних злочинів та передбачати неухильні санкції за їх скоєння. Перші кроки в цьому напрямку вже зроблено.

По-перше, Україна виявила визначену політичну волю та рішучість подолати ці суспільно небезпечні та сором'язливі явища, чітко обираючи європейський шлях розвитку і ставши кандидатом на вступ до Європейського Союзу. Це свідчить про визнання Україною та намір якнайшвидше впроваджувати міжнародні та європейські правові стандарти, спрямовані на боротьбу з тіншовою економікою та корупцією. Це підтверджується ратифікацією Україною ряду міжнародних нормативно-правових актів.

По-друге, в Україні відбулися зміни в напрямі інституційних та правових заходів, спрямованих на декриміналізацію економіки та протидію корупції. Законодавчо було ухвалено численні нормативно-правові акти, спрямовані на декриміналізацію економіки та реалізацію антикорупційної політики. Утворено систему антикорупційних та контролюючих органів, а також створено умови для активізації громадянського суспільства у боротьбі з нелегальною діяльністю.

За останні роки Україна успішно налагодила ефективну антикорупційну систему, яка включає такі новостворені інституції, як Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд [33, 35]. Ці органи працюють як взаємодіючий механізм з єдиною метою - будувати сучасну, європейську та демократичну Україну, вільну від корупції. Крім того, Україна активно не лише ратифікує міжнародні антикорупційні угоди, але й активно приймає участь у міжнародних антикорупційних ініціативах.

Аналогічні заходи в сфері протидії нелегальній економічній діяльності реалізуються і в інших галузях держави. Питання виявлення тіньових практик у різних галузях економіки, визначення рівня тіньової економіки та розробка стратегій для подолання цього явища знаходять віддзеркалення у роботі Міністерства економіки України, Державної служби фінансового моніторингу України, Державної аудиторської служби України, Служби безпеки України, Державної податкової служби України, Державної митної служби України та інших організацій.

В січні 2021 року для розв'язання проблем, пов'язаних із економічною безпекою та подоланням тіньової економіки, створено та ефективно діє Бюро економічної безпеки України. Основними завданнями цього органу є захист публічних фінансів країни, детінізація національної економіки, створення рівних конкурентних умов для бізнесу та впровадження ефективних механізмів внутрішньодержавної та міжнародної співпраці для забезпечення економічної безпеки держави та інтеграції в європейський економічний простір.

Щодо правового забезпечення, важливо відзначити, що протягом усієї періоду незалежності України на законодавчому рівні приймалися та поступово вдосконалювалися різні нормативно-правові документи, спрямовані на регулювання питань протидії тіншовим практикам та корупції. Важливо, що робота законодавчих органів, спрямована на поліпшення антикорупційного законодавства, має орієнтуватися не лише на розробку комплексного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам у сфері запобігання та протидії корупції, але й на установлення практичного міжнародного співробітництва. Таке співробітництво сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями відповідного міжнародного законодавства.

Важливим напрямом у протидії корупції стало прийняття пакету антикорупційних законів. Далі, на наш погляд, наступним кроком у реалізації антикорупційної політики має бути не лише розробка й прийняття наступної антикорупційної стратегії, але й врахування сучасних умов розвитку. Важливо базуватися на результатах передових вітчизняних досліджень та соціологічних опитувань, використовуючи світовий досвід і рекомендації міжнародних організацій під час формування стратегії. Реалізація цієї стратегії повинна мати практичний вимір, враховуючи сучасні реалії, та ґрунтуватися на оцінці та моніторингу стану протидії корупції в Україні [25, 35].

Також у незалежній Україні були створені передумови для проникнення тіншових доходів у легальний обіг. Система заходів, які організовані для протидії відмиванню доходів, робить її ключовою у цьому процесі. Ця система включає такі важливі компоненти:

- розробка та впровадження заходів, які забезпечують ефективну боротьбу з відмиванням доходів на законодавчому рівні;
- використання передових технологій для ідентифікації клієнтів фінансово-кредитних установ, що дозволяє ефективно виявляти та запобігати підозрілим операціям;
- забезпечення надійного функціонування системи державного контролю, яка має на меті уникнення відмивання доходів;

- створення системи, яка забезпечує ефективне сповіщення банківських установ про значущі та підозрілі фінансові операції;
- розробка централізованого інформаційного ресурсу для зберігання та аналізу інформації про фінансово-господарські операції;
- забезпечення дієвого механізму правоохоронних органів у сфері протидії легалізації доходів.

Як вже зазначалося, аналіз діяльності Держфінмоніторингу за останні роки свідчить про активну та результативну його роботу, зосереджену на боротьбі з корупцією, податковими правопорушеннями, фінансуванням тероризму та сепаратизму. З метою підвищення ефективності та результативності процедур фінансового моніторингу в Україні успішно використовуються інструменти Vkursi Pro, які надають можливість аналізувати різноманітні операції з ознаками тіньових оборудок [18, 46]. Серед ключових функцій цих інструментів:

- аналіз зв'язків із потенційно ризиковими контрагентами;
- вивчення зв'язків із політично значущими особами;
- визначення приналежності до фінансово-промислових груп;
- отримання даних про засновників, місцезнаходження, країну громадянства та внесок до статутного капіталу;
- аналіз інформації про юридичних осіб, які здійснюють опосередкований вплив на юридичну особу;
- визначення кінцевого бенефіціару та відсотка частки в статутному капіталі;
- перевірка приналежності до міжнародних та національних санкційних списків;
- реєстраційні дані для перевірки повноти та достовірності;
- список КВЕД для зрозуміння діяльності;
- фінансовий аналіз для оцінки ділової активності;
- дослідження судових справ, включаючи ті, що пов'язані з фіктивним підприємництвом.

Незважаючи на досягнення державних інституцій у протидії тіньовому сектору економіки, немає чіткої координації та єдиної інформаційної платформи.

Важливо розглядати можливість створення інтегрованого банку даних для ефективного відслідковування та розслідування економічних злочинів, зокрема в сферах зовнішньоекономічної діяльності. Це сприятиме узгодженій та системній дії державних інституцій у боротьбі з тіньовою економікою та корупцією на основі виваженого законодавства.

Зокрема, вважаємо, що для ефективного протидії корупції та тіньовому сектору економіки у сфері зовнішньоекономічної діяльності необхідно створити інтегрований банк даних, який об'єднає інформацію від Державної служби фінансового моніторингу України, Державної аудиторської служби України, Державної митної служби України та Державної податкової служби України щодо експортно-імпортних, транзитних та гуманітарних операцій. Це дасть можливість виявляти злочинні схеми, факти вивезення валютної виручки за кордон, незаконне відшкодування ПДВ при експортних операціях, а також уникання оподаткування через надання неправомірних пільг та преференцій. Такий інтегрований підхід сприятиме узгодженим діям державних інституцій та забезпечить системну боротьбу з негативними явищами у цій сфері.

Удосконалення механізмів та встановлення чітких правил і процедур державного впливу на протидію нелегальній економічній діяльності та корупції є критично важливим завданням для України. Це вимагає чіткого визначення в урядових стратегіях та програмах, щоб забезпечити системний підхід до боротьби з цими явищами. Антикорупційним інституціям та уряду необхідно системно аналізувати міжнародні дослідження та рейтинги корупції для зрозуміння стану справ і прийняття ефективних заходів. Ця системність у підході до аналізу дозволить враховувати рекомендації та висновки міжнародної спільноти та вдосконалювати політику протидії корупції.

Важливо зазначити, що гармонізація внутрішнього законодавства із міжнародними стандартами є ключовим кроком. Це не лише зміцнить правову базу, а й сприятиме позитивним змінам в міжнародному сприйнятті України, сприяючи привабливості для іноземних інвестицій та підвищенню довіри до демократичних процесів в країні. Отже, впровадження норм та стандартів

антикорупційного законодавства в практику допоможе покращити рейтинги України в світовому економічному середовищі та зробить країну більш конкурентоспроможною.

3.2. Рекомендації щодо підвищення ролі міжнародного співробітництва в контексті протидії незаконній економічній діяльності

Державфінмоніторинг взаємодіє із різноманітними міжнародними організаціями, включаючи Комітет MONEYVAL Ради Європи, FATF, Егмонтську групу підрозділів фінансової розвідки, Управління ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC) та інші. Основна мета цієї співпраці полягає в посиленні ефективності заходів протидії різним видам злочинності.

Держфінмоніторинг взяв на себе відповідальність за впровадження комплексу заходів, спрямованих на запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Організація активно працює над вирішенням завдань, спрямованих на гармонізацію національного законодавства України з вимогами Європейського Союзу (рис.3.1).

Рис.3.1. Основні напрямки міжнародної складової діяльності Держфінмоніторингу

Складено автором за даними [23, 38]

Держфінмоніторинг систематично представляє результати своєї діяльності на засіданнях спільних керівних органів Уряду та ЄС. Також відзначається регулярна звітність перед Урядом щодо виконання Угоди про Асоціацію Україна-ЄС та підтримка конструктивного діалогу з представниками ЄС з питань виконання зобов'язань у рамках отримання та використання макрофінансової допомоги.

Важливо наголосити, що Держфінмоніторинг системно сприяє наближенню України до міжнародних стандартів і утримує високий рівень взаємодії на міжнародному рівні у питаннях фінансового моніторингу та боротьби з корупцією. Крім того, організація активно взаємодіє з Конференцією Сторін Конвенції Ради Європи та надає консультації іншим країнам з питань удосконалення їхніх систем ПВД/ФТ.

Держфінмоніторинг активно та успішно взаємодіє з різноманітними міжнародними організаціями, такими як MONEYVAL (рис .3.2.), FATF, та Егмонтська група.

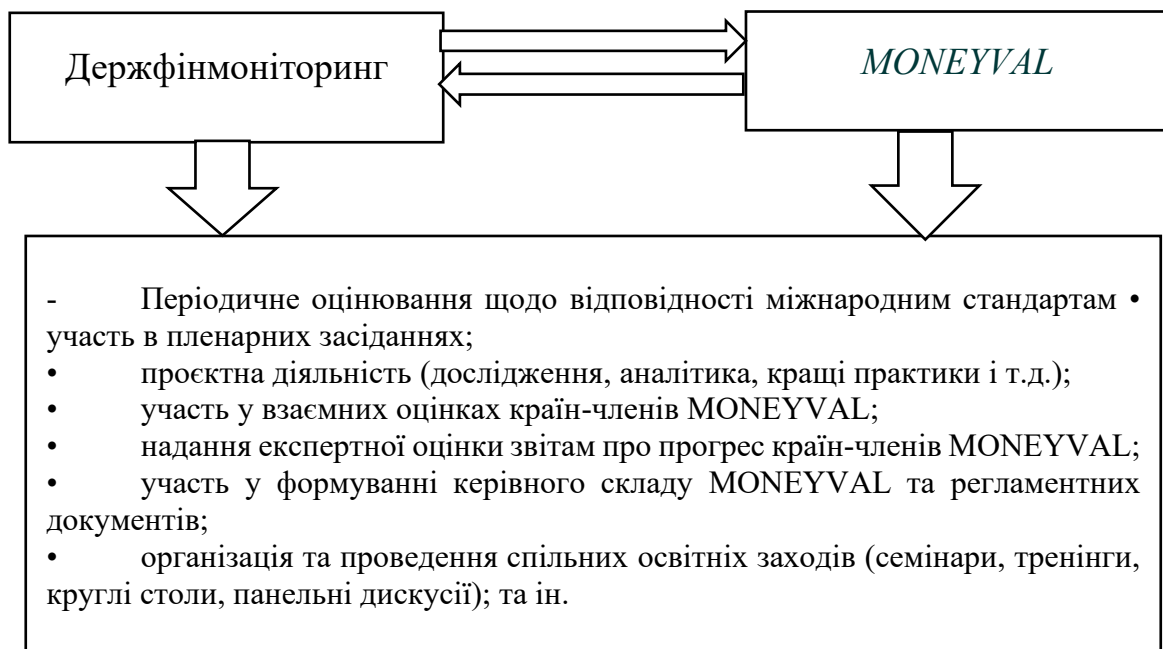

Рис. 3.2. Основні напрями співпраці з *MONEYVAL*

Складено автором за даними [23]

Організація не лише виконує свої обов'язки щодо протидії легалізації доходів та фінансування тероризму, але й активно сприяє наближенню національного законодавства до вимог міжнародних стандартів.

Держфінмоніторинг демонструє високий рівень ефективності в своїй діяльності, представляючи результати на міжнародних пленарних засіданнях та беручи участь у взаємних оцінках. За період співпраці із MONEYVAL, Україна досягла значного прогресу в розбудові національної антилегалізаційної системи та відповідності міжнародним стандартам FATF.

Також слід відзначити активну участь України у діяльності Егмонтської групи, де країна виконує важливі функції, сприяючи обміну інформацією та розбудові ефективних систем протидії легалізації доходів і фінансуванню тероризму. З високою репутацією та досягненнями в цій сфері, Держфінмоніторинг України визнається однією з найрозвиненіших фінансових розвідок світу.

У результаті успішної співпраці Держфінмоніторингу з 157 ПФР країн-членів Егмонтської групи протягом періоду з 2003 по сьогодні, визначається високий рівень ефективної взаємодії в сфері обміну інформацією, спрямованої на протидію легалізації доходів та фінансуванню тероризму [23]. Здійснено значну кількість запитів та отримано відповідей, що свідчить про систематичне підвищення якісних і кількісних показників у виконанні цих завдань. Держфінмоніторинг продовжує активно залучати іноземні ПФР до спільних заходів у протистоянні легалізації доходів та фінансуванню тероризму, що відображається в його постійному рості та визнанні в міжнародній спільноті.

Загальною тенденцією є постійне зростання якісних та кількісних показників у взаємодії з міжнародними партнерами, що свідчить про впевнений шлях України до досягнення високих стандартів фінансового моніторингу та боротьби з різними видами злочинності.

Міжнародна співпраця в галузі фінансового моніторингу виявляється ключовим фактором для впровадження передових практик та інновацій у боротьбі з фінансовою злочинністю. Особливий акцент робиться на важливості

взаємодії з країнами Європейського Союзу та впровадженні їх досвіду в Україні. Роль Європейського банківського управління (ЄБУ) у цьому контексті виявляється значущою, зокрема, завдяки новій статутній меті, що спрямована на запобігання зловживань фінансовою системою через відмивання грошей та фінансування тероризму. Поправки до порядку Європейських наглядових органів надають ЄБУ унікальну центральну роль у координації та обміні інформацією для ефективного протидії цим загрозам. Однак, крім цього, важливо враховувати інші аспекти такі як удосконалення стандартів нагляду, координація за допомогою нових наглядових колегій, та моніторинг у діяльності ЄБУ для підтримки боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Ці ініціативи сприятимуть покращенню систем ПВД/ФТ та дотриманню міжнародних стандартів у цій сфері (рис.3.3).

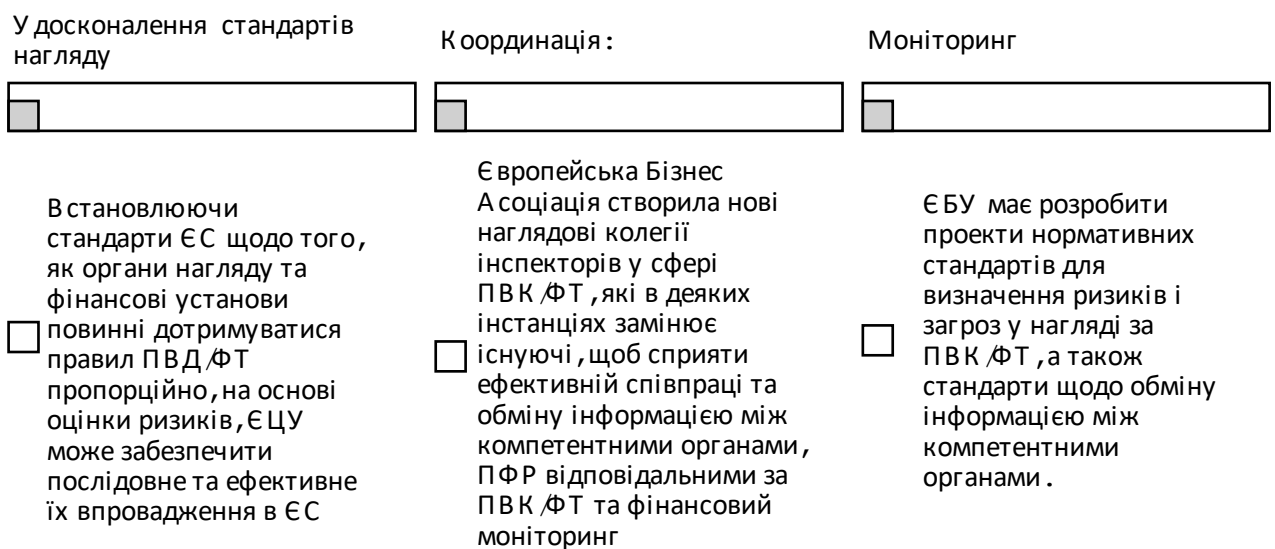

Рис. 3.3. Особливі повноваження Європейського банківського управління

Складено автором за даними [28, 34]

ЄБУ отримавши нові повноваження, може взаємодіяти з компетентними органами для розслідування порушень правил ПВД/ФТ, вживати санкцій у випадках їх невиконання, проводити експертні перевірки та утримувати центральну базу даних для аналізу ризиків та обміну інформацією. Проте, хоча потенціал ЄБУ обмежений, нові повноваження вказують на перехід від збору

інформації до більш дієвих, превентивних заходів в сфері ПВД/ФТ, в т.ч. посилення нагляду та обміну інформацією.

Незважаючи на модернізацію системи ПВД/ФТ в Україні, існують проблеми з ефективністю боротьби з ПВК/ФТ. Недоліки в законодавстві та невідповідна діяльність контрольних та наглядових органів створюють труднощі у виконанні законодавства та передачі справ до правоохоронних органів. Проблема ефективності боротьби з ПВК/ФТ в Україні також пов'язана із низьким відсотком переданих справ до правоохоронних органів та обмеженим успіхом кримінальних проваджень у цій сфері.

Загальною тенденцією є необхідність подальших заходів для зміцнення системи ПВД/ФТ як в Європейському союзі, так і в Україні, з метою підвищення ефективності боротьби з фінансовою злочинністю.

Навіть при вдалій модернізації системи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму в Україні, проблеми з ефективністю продовжують існувати. Недоліки у виконанні законодавства і неефективна робота контрольних та наглядових органів стають причиною низького відсотка переданих справ до правоохоронних органів, свідчачи про слабкі сторони судової системи в цьому контексті.

Таблиця 3.1.

Оцінка кількості отриманих Держфінмоніторингом повідомлень та переданих справ до правоохоронних органів за 2018 -2022 років [23, 24]

Рік	Кількість отриманих повідомлень	Кількість повідомлень, переданих до правоохоронних органів	Сума справ, переданих до правоохоронних органів, млрд.грн.	Частка переданих справ до правоохоронних органів, %
2018	10 006 093	934	347,4	0,009
2019	11 462 494	893	92,2	0,007
2020	4 744 115	1036	76,2	0,021
2021	1 664 173	1170	103,2	0,070
2022	1 179 392	934	145,7	0,079

Аналіз табл. 3.1. вказує на позитивну динаміку частки переданих справ до правоохоронних органів відносно кількості повідомлень протягом періоду 2018-2022 рр. Зауважимо, що ця частка залишається невеликою, коливаючись від 0,009 до 0,079, що свідчить про значні виклики та ризики у роботі судової системи в даному напрямі. Продовжуючи вдосконалювати підходи та механізми, необхідно зосередити увагу на збільшенні результативності передачі справ для ефективного протистояння фінансовій злочинності.

Для поліпшення ефективності боротьби з протидією відмиванню грошей та фінансуванню тероризму в Україні, можна взяти на увагу досвід інших європейських країн, зокрема:

1. Створення центральної бази даних ПВК/ФТ. Збір та зберігання інформації про недоліки в системах фінансових установ є ключовим елементом. Ефективний обмін інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу та національними правоохоронними органами стане допоміжним механізмом.

2. Експертна оцінка діяльності контрольних та наглядових органів. Проведення регулярних експертних перевірок діяльності органів у сфері боротьби з ризиками ПВК/ФТ сприятиме виявленню недоліків та їх подальшому вдосконаленню.

3. Більш ефективний обмін інформацією. Покращений обмін інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу та національними правоохоронними органами значно прискорить розслідування та застосування санкцій.

4. Захист даних у центральній базі. Важливо враховувати конфіденційність інформації в центральній базі даних, щоб уникнути порушення правил та забезпечити захист особистої інформації.

При передачі інформації до нової Європейської прокуратури або інших правоохоронних органів, забезпечити ефективність розслідувань. Це буде ключовим для виявлення та припинення випадків відмивання доходів на міжнародному рівні та накладання належних покарань винним особам.

Отже, існує необхідність широкої міжнародної співпраці та системних підходів у боротьбі з відмиванням доходів та фінансуванням тероризму.

Залучення правоохоронних органів та міжнародних структур, врахування сучасних принципів правової держави та захист прав і свобод людей є ключовими аспектами успішної протидії цим злочинам.

Запровадження ефективних стратегій та технологій для виявлення та попередження відмивання доходів, а також постійне оновлення законодавства і регуляторного середовища, підтримка міжнародної співпраці та обмін досвідом є важливими кроками у цьому напрямку. Передача інформації до нової Європейської прокуратури або іншим правоохоронним органам може значно полегшити виявлення та припинення випадків відмивання доходів на міжнародному рівні. Це також сприяє належному розслідуванню та покаранню винних осіб.

Отже, боротьба з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму є складним завданням, що вимагає спільних зусиль, системних рішень і постійного вдосконалення стратегій та методів для досягнення успіху в цій сфері.

Висновки до розділу 3

Оцінювання сучасного стану боротьби з незаконною економічною діяльністю, тіньовою економікою та корупцією в Україні вказує на потребу комплексних та системних заходів на державному рівні. Зацікавленість у здійсненні перших кроків у цьому напрямку вже виявлена через активну роботу Держфінмоніторингу та використання передових інструментів, таких як Vkursi Pro. Однак, для досягнення максимальної ефективності, необхідно поглибити координацію між державними інституціями та створити інтегрований банк даних для ефективного виявлення та розслідування економічних злочинів.

Важливо також продовжувати гармонізацію внутрішнього законодавства із міжнародними стандартами для підвищення довіри та привабливості України для іноземних інвестицій. Такий системний підхід сприятиме створенню стійкої та

ефективної системи протидії корупції та незаконній економічній діяльності в країні.

Міжнародна співпраця в галузі фінансового моніторингу, зокрема з країнами Європейського Союзу та у взаємодії з Європейським банківським управлінням, визначається як ключовий елемент впровадження передових практик у протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму в Україні. Впровадження досвіду європейських країн є критичним для поліпшення ефективності боротьби з ВК/ФТ в Україні. Запропоновані заходи, такі як створення центральної бази даних, експертна оцінка контрольних органів та підвищений обмін інформацією, визначають ключові напрямки для удосконалення системи фінансового моніторингу. Забезпечення захисту даних та ефективність передачі інформації до правоохоронних органів, зокрема нової Європейської прокуратури, вбачається вагомим елементом для подолання міжнародних фінансових загроз. Усе це спрямовано на зміцнення боротьби з фінансовою злочинністю та забезпечення дотримання міжнародних стандартів у сфері протидії ПВК/ФТ.

Однак існуючі проблеми у виконанні законодавства та передачі справ до правоохоронних органів в Україні вимагають подальших заходів для зміцнення системи фінансового моніторингу та підвищення його ефективності.

ВИСНОВКИ

В умовах глобалізації, інформаційного прогресу, нелегальна економічна діяльність стає серйозною загрозою для національних держав та їхніх економічних систем. Дослідження цього явища вказує на його тісну взаємодію з іншими проблемами, такими як злочинність, корупція, тероризм та інші фінансове шахрайство та інші негативні тенденції. Враховуючи, що нелегальна економічна діяльність суттєво обмежує можливості ефективного використання ресурсів для сталого розвитку, важливо розглядати це явище в комплексі.

З метою забезпечення сталого розвитку необхідно впроваджувати інтегровані стратегії, спрямовані на зменшення негативного впливу нелегальної економічної діяльності та її взаємодію з іншими сферами суспільства. Важливо підкреслити, що це включає не лише правові та політичні заходи, але й акцентує на необхідності розвитку суспільства та інституцій, здатних ефективно реагувати на ці виклики та вирішувати проблеми, пов'язані з нелегальною економічною діяльністю.

Система фінансового моніторингу, спрямована на протидію легалізації незаконних доходів, є невід'ємною складовою ефективного регулювання економічних відносин як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні. Зазначається, що комплексний характер цієї системи передбачає взаємодію різних аспектів, таких як міжнародне співробітництво, внутрішнє регулювання, підтримка економічних інститутів, стимулювання економічного зростання та дотримання нормативів ПВД/ФТ. Заходи, спрямовані на запобігання легалізації незаконних доходів, сприятимуть стабільному функціонуванню економічних інститутів, забезпечуючи стійке економічне зростання. Тому вагомою у цій сфері є співпраця на міжнародному рівні для ефективного обміну інформацією та виявлення легалізації доходів.

Загалом, ефективна система фінансового моніторингу виступає як ключовий інструмент у протидії економічним злочинам та сприяє створенню

умов для сталого розвитку України, підкреслюючи необхідність комплексного та системного підходу до цього проблемного питання.

Діяльність Держфінмоніторингу, спрямована на аналіз фінансових операцій та виявлення нелегальних транзакцій, вимагає подальшого вдосконалення механізмів для ефективної боротьби з фінансуванням та нелегальною діяльністю. Низька кількість переданих до суду кримінальних справ свідчить про потребу у покращенні як на етапі виявлення, так і розгляду злочинів.

Вирішення цієї проблеми передбачає удосконалення співпраці між державними органами та зміцнення правової бази в цьому напрямку. Зокрема, важливо посилити законодавство, посилити контроль за фінансовими установами та сприяти ефективній взаємодії між державними та міжнародними партнерами. Підвищення фінансової грамотності громадян та забезпечення доступу до фінансових послуг для громадськості також визнається ключовими аспектами в цьому контексті.

Оцінка сучасних тенденцій незаконної економічної діяльності підкреслює її зростаючий різноманітний та глобальний характер. Зокрема, фінансове шахрайство, легалізація коштів, фінансування тероризму та інші види стають викликом для національних правоохоронних органів через глобалізацією та транснаціональний характер.

Краудфандинг та використання криптовалют додають нових ризиків та ускладнюють ситуацію для систем фінансового моніторингу, вимагаючи постійного удосконалення технологій. Анонімні криптовалюти та кібератаки на цифрові банки вносять нові виклики в ефективність існуючих методів моніторингу. Це свідчить про необхідність постійної адаптації та удосконалення технологічних рішень для ефективного протистояння сучасним викликам незаконної економічної діяльності.

Оцінка сучасного стану протидії незаконній економічній діяльності в Україні вказує на необхідність комплексних заходів та системних рішень на рівні держави. Дії Держфінмоніторингу та використання передових інструментів,

таких як Ukursi Pro, є позитивним кроком у цьому напрямку. Однак для досягнення максимальної ефективності в боротьбі з економічними злочинами, необхідно посилити координацію між державними інституціями та створити інтегровану базу даних для ефективного виявлення та розслідування порушень.

Важливим кроком також є гармонізація внутрішнього законодавства з міжнародними стандартами, спрямована на збільшення довіри та привабливості України для іноземних інвестицій. Цей системний підхід сприятиме створенню стійкої та ефективної системи протидії корупції та незаконній економічній діяльності.

Міжнародна співпраця, зокрема з країнами Європейського Союзу та у взаємодії з Європейським банківським управлінням, є важливим елементом впровадження передових практик у ПВК/ФТ в Україні. Запозичення досвіду європейських країн є ключовим для удосконалення системи фінансового моніторингу. Запропоновані заходи, такі як створення центральної бази даних та підвищений обмін інформацією, визначають напрямки для удосконалення цієї системи та забезпечення дотримання міжнародних стандартів у ПВК/ФТ.

Однак існуючі труднощі у виконанні законодавства та передачі справ до правоохоронних органів в Україні вимагають подальших заходів для зміцнення системи фінансового моніторингу та підвищення його ефективності. Зроблені кроки - це лише початок шляху до створення стійкої системи, яка забезпечить ефективний контроль та протидію економічним злочинам в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bacchetta M., Ernst E., Bustamente J. Globalization & informal jobs in developing countries, W.T.O., & I.L.O., Geneva, 2009. 182 p.
2. Eurostat. European System of Accounts ESA 2010. Luxembourg : European Commission, 2013. 652 p.
3. Farrell G., Roman J., Fleming M. H. The shadow economy. *Journal of International Affairs*. 2000. Vol. 53(2). P. 387–409.
4. FATF (2023), *Countering Ransomware Financing*, FATF, Paris, <http://www.fatf-gafi.org/publications/Methodsandtrends/countering-ransomware-financing.html>
5. FATF-corruption: a reference guide and information note on the use of the fatf recommendations to support the fight against Corruption. Accessed on November 15, 2022 URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Corruption%20Reference%20Guide%20and%20Information%20Note%202012.pdf>
6. Global Initiative Against Transnational Organized. The global illicit economy: Trajectories of transnational organized crime. 2021. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/The-Global-Illicit-Economy-GITOC-Low.pdf>
7. Handbook on the compilation of statistics on illegal economic activities in national accounts and balance of payments. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-05-17-202>
8. Illicit Financial Flows to and from 148 Developing Countries: 2006-2015. Global Financial Integrity. January 2019. URL: <https://gfintegrity.org/report/2019-iff-update/>
9. Manolas G., Rontos K., Sfakianakis G., Vavouras I. The determinants of the shadow economy: The case of Greece. *International Journal of Criminology & Sociological Theory*. 2013. Vol. 6 (1). P. 1036–1047.
10. Policy Coherence in Combating Illicit Financial Flows: PCSD Thematic Module

- DRAFT. URL: https://www.oecd.org/gov/pcsd/IFFs%20thematic%20module%20v12cl_for%20web.pdf
11. PwC. Global Economic Crime and Fraud Survey 2018. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf>
  12. PwC. Global Economic Crime and Fraud Survey 2020. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf>
  13. See Article 1(1) of Regulation (EU) No 549/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on the European system of national and regional accounts in the European Union (OJ L 174, 26.6.2013, p. 1).
  14. Soloveichik Rachel. *Including illegal activity in the us national economic accounts*. US Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis, 2019.
  15. Vitvitskyi Serhii; Syzonenko Anton; Titochka Tetiana. Definition of Criminal and Illegal Activities in the Economic Sphere. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2022, 8.4: 34-39.
  16. Wyznikiewicz B. Do we measure shadow economy correctly? *Wiadomosci Statystyczne. The Polish Statistician*. 2019. Vol. 64. 3. P. 63–73.
  17. Zeiler Irmgard, et al. Measuring illegal economic activities and illicit financial flows: challenges and possible solutions. *indicator*, 2019, 16: 1.
  18. Березовчук М., Гайдученко С. Концептуальні аспекти публічного управління системою протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2023, 10 (16).
  19. Варналій З.С. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання, 2009. С. 419, 435–436.
  20. Внукова Н. М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, березень 2018. № 8(36). С. 64–68.
  21. Долбнєва Д. В., et al. Фінансовий моніторинг як механізм запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *The scientific heritage*, 2021, 64-3: 21-26.

22. Доценко Т. В. Удосконалення системи фінансового моніторингу як інструмент забезпечення економічної безпеки національної економіки. 2021. PhD Thesis. Сумський державний університет.
23. Звіт про діяльність Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 р. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>
24. Звіт про діяльність Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 р. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>
25. Кікалішвілі М.В. Стратегія й тактика протидії корупційній злочинності в Україні: монографія. Запоріжжя: Гельветика, 2020. 415 с.
26. Кобко Р. В.; Лук'яненко С. В. Особливості детермінації економічної злочинності в сучасних умовах. *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 2023, 29.2: 89-95.
27. Краус Н.М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання: монографія. Полтава: Дивосвіт, 2014. 148 с.
28. Лега, І. М.; Леган І. М. Основні напрями й форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. 2021. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7914/%D0%9B%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
29. Марушко Н. С., Горбан І. М. Дотримання правових вимог в аудиторській діяльності при протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*, 2022, 10 (28).
30. Марушко Н. С.; Воляник Г. М. Нелегальні фінансові потоки: базові дефініції та класифікація. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2023, 33.2: 60-66.
31. Офіційна сторінка Transparency International Ukraine <https://cpi.ti-ukraine.org/>
32. Офіційна сторінка Департаменту кіберполіції <https://cyberpolice.gov.ua/news/zvit-pro-rezultaty-roboty-departamentu-kiberpolicziyi-u--roczni-969/>
33. Офіційна сторінка Національного агентства з питань запобігання корупції URL: <https://nazk.gov.ua/uk/>

34. Офіційна сторінка ФАТФ <https://www.fatf-gafi.org/en/home.html>
35. Паламарчук Т. П.; Пашкевич Л. А. Запобігання корупції в Україні: традиційно-репресивний шлях. *Вчені записки*, 2021, 3202126.
36. Положення про єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 р. № 627 // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 627-2020-п.
37. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 25 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
38. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення: Закон України № 361-IX від 06.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
39. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537 // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 537-2015-п
40. Саврасов Максим. Термінологічні засади дослідження тінізації світової економіки. *Економіка та суспільство*, 2023, 52.
41. Сержанов В. В.; Максименко Я. А.; Абрамов Ф. В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони*, 2022, 3: 126.
42. Смагло Ольга. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство*, 2021, 26.
43. Усатий Григорій. Криміногенна ситуація, що склалася у сфері легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом. *Закон і норматив*. URL: <https://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=129452&menu=243233>
44. Уткіна М. С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*, 2023, 4 (34).

45. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020, 7: 292-295.
46. Фінансова розвідка України. 20 років розвитку та звершень: Збірка матеріалів з нагоди 20-річчя з дня створення Державної служби фінансового моніторингу України. Київ, 2022. 158 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/20rokiv/2201041816rokivFinMonitoringspreedSmallFileSize.pdf> (дата звернення: 11.08.2022)
47. Хмелюк А.А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України(економіка, право)*. 2014. С. 174–180.
48. Шепель Т.В., Костьов'ят Г.І. Тіньова економіка як загроза економічній безпеці України: методи вимірювання та оцінка масштабів. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2021. Вип. 5–6. С.22–30.
49. Ширяєва Л., Бойко М., Базутко О. Методичний підхід до проведення фінансового моніторингу контрагентів у системі фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*, 2022, 42.

ДОДАТКИ